

Тематичний літературний номер
Tematické literárni číslo
Культурно-політичний місячник
для українців у Чеській Республіці
Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince v České republice

№ 8/2018, рік XXVI
č. 8/2018, ročník XXVI
www.ukrajinci.cz

ПОРОГИ

НА «НУЛІ»

У психології є поняття «точка нуль». Це той стан, під час якого людина звільняється від усіх думок, бажань, почуттів; нема ніякого вчора, завтра, є лише тут-і-тепер, є лише «я» в ньому

У літературному числі можна ознайомитися із уривками: дітям – Лариса Денисенко «Ліза і Цюця П.», романтикам – Богдан Коломієць «Моцарт із Лемберґа», романтичкам – Зоя Касанжи «Щось таке як любов», прихильникам соціального детективу – Андрій Любка «Твій погляд, Чіо-Чіо-Сан», прихильникам неполіткоректності – Антін Мухарський «I am not Russia», богемістам – Аркадій Шиншинов «Бар Зелений Krakén», дорослим – Артем Чех «Точка нуль».

Кілька слів наперед

Осені літературний номер нашого журналу присвячений тим текстам, які можна брати із собою у дорогу і прочитати на одному диханні. Ми вирішили ознайомити вас із уривками з кращих, на наш погляд, зразків української сучасної прози, оскільки саме такі книги користуються чи не найбільшим попитом на книжкових фестивалях та у серйозних книжкових крамницях, як-от книгарня «Е».

Відкриваємо уривком із дитячої книги відомої письменниці Лариси Денисенко.

Хоча «Ліза та Цюця П.» вийшла вже давніше, десять років тому, книга дотепер належить до популярних українських творів для малюків. Цікавою є особистість самої пані Лариси – її оповідання завжди отримують великий резонанс і викликають дискусії, а також ознайомлюють із історіями про справжніх людей у складних історичних обставинах. Наприклад, письменниця створила оповідання про сміливу й сильну сільську вчительку із Кривих Колін, що на Черкащині, яка була поневолена під час Другої світової війни й примусово працювала в Австрії. Також Лариса Денисенко була почесною амбасадоркою «Чілдрен Кінофесту», який популяризував ідеї якісного сімейного дозвілля і культурного розвитку дітей та підлітків.

У аристократичну Австро-Угорщину повертає нас уривок із книги про сина Моцарта. Книга цікава тим, що нагадує про спільні минуле Центральної Європи, коли Львів, Krakow та Віденські були частиною однієї держави. І червоною ниткою крізь загалом позитивну книгу авторства Богдана Коломійця проходять і проблеми цієї держави, чи радже регіону – відносини між народами, згадування про старі ранні хвилювання за майбутнє. Книгу читаєш – і отримуєш враження, що це відбувається сьогодні, а не півтора століття тому.

Одеська письменниця й активістка Зоя Касанжи написала книгу наче про себе саму, про свої відносини з рідними й близькими. Та, звісно, вона про те, як змінюється людина, жінка у сучасному суспільстві, як вона відстоює свої погляди й інтереси, які нерідко вступають у конфлікт із патріархальними звичками. На подібну тему є новий роман відомого закарпатського публіциста Андрія Любки. Він нагадує, швидше, детективний жанр, коли проста молода людина зіштовхується із системою, яка відирає у неї найдорожче, і тому вона оголошує її самотній, донкішотський бій.

Дещо фантасмагорично виглядає уривок із нової книги епатажного й неполіткоректного Антіна Мухарського. Як зазначає автор, «нами заволодів світ тотальних фейків, і люди теж бувають фейкові». Він має на увазі фальш, коли, наприклад, за сприяння утворчій кар'єрі треба розплачуватися сексом чи коли люди із західної України у Києві швидко переходят на російську. «Владу у всіх мистецьких установах отримали «ліваки», – розповідав Мухарський на львівському Форумі книгодавців. – Я, як біла людина, чоловік християнського віросповідання, консерватор, батько 5 дітей, зараз найбільш уражена соціально істотою... Як тільки жінка відкриває рота, одразу можна зрозуміти, чи вона вусата криклива баба чи нормальні представниця прекрасної статі».

До Чехії нас повертає дещо більший уривок із книги закарпатського блогера та археолога Аркадія Шиншинова. Переживши не так давно важку травму у автомобільній аварії, Аркадій розвинув у собі письменницький талант і наважився видати книгу своїх вражень від спілкування із чеською творчою і не дуже публікою. У книзі зібрано чимало історій з різних світів, які нібито переповідаються і відбуваються за пивом у типовій чеській корчмі. «Бар «Зелений Кракен» – перша книга із запланованої трилогії.

На останніх сторінках – уривки зі справді серйозної книги: про російсько-українську війну, відновлене українське військо, переживання солдата на фронті та у тилу. Артем Чех насправді чехом не є, він – звичайний українець, майданівець, який у необхідний момент поїхав захищати Батьківщину. Уривки із цієї книги також перекладали на чеську мову молоді учасники цьогорічного конкурсу Чеської Асоціації Україністів.

Новітня українська література може запропонувати цікаве, вартісне, змістовне чтиво. Та все ж деякі читачі запитували: де ж дістати пропоновані книги. У наш час інтернету зробили це просто: багато серйозних видавництв, як-от «Старого Лева», «Грані», «Наш Формат», «Фоліо» та ін. мають власні інтернет-крамниці, у яких книгу можна замовити із доставкою навіть за кордон. А якщо такої можливості видавництво не має, то радимо відвідати сайт «Книгарні «Е» book-ye. com.ua, де можна замовити книги практично всіх відомих серйозних українських видавництв.

Приємного читання!

Ліза та Цюця П.

ТЕКСТ: Лариса ДЕНИСЕНКО

Лариса Денисенко: «Література для мене – можливість прожити кілька різноманітних життів. Дитяча література – можливість, насамперед, подарувати дитині друга».

«Ліза та цюця П.» – справжня пригодницька історія про пошуки вірних друзів: зі шпигунами, таемними агентами-городебентами, Кущовою Тітонькою та ще багатьма героями з чудернацькими прізвиськама, яких вигадала письменниця Лариса Денисенко. Ця книжка – перша збірка творів для дітей відомої сучасної письменниці. Авторка вдало використала дотепну дитячу звичку давати предметам свої власні назви з тим, щоб вони ожили і заговорили, і наповнили цими фантазіями книгу. Це історія про те, як Ліза вигадала Цюцю П. та пішла її розшукувати. Маленька героїня казки Лариси Денисенко нікого не залишила байдужим. Адже вона знайшла власний спосіб спілкування зі світом, працює, не покладаючи рук, і сміливо доляє перешкоди.

Лариса Денисенко – письменниця, адвокатка, авторка та ведуча культурологічної телепрограми. Має літвосько-грецьке походження з домішками угорської, польської, ромської та української крові. Закінчила Київський та Центральноєвропейський університети, має правничу практику в Канаді, представ-

ляє інтереси громадян у Страсбурзькому суді з прав людини, працювала у антикорупційній організації та у Міністерстві України. Авторка одинадцяти художніх романів й шести книг для дітей. Багато разова переможниця «Коронації слова». Виховує двох синів. З дитячою книжкою «Ліза та Цюця П.» дебютувала у 2006 році у видавництві «Грані-Т». Відтоді книга кілька разів перевидавалася¹, і минулого року увійшла до шкільного підручника для 3 класу². Згодом книга отримала продовження під назвою «Ліза та Цюця П. зустрічаються». Книга Л. Денисенко «Майя та її мама» 2017 року викликала серйозну супільну дискусію під час львівського форуму книгодавців.

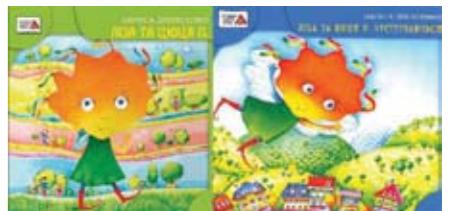
Історія про те, як Ліза вигадала Цюцю П. та пішла її розшукувати

Ліза виглядала набурмосеною. Під її ніжками, вбраними у рожеві шкарпетки із сунничками, біліли чотири альбомні аркуші. Дівчинці усе не таланило з малюнками. Спочатку вона намагалася зобразити танк, аби довести Петрикові, який постійно з неї глузував, а сьогодні поцупив її іграшкового маленького кудлатого цуцика, що дівчатка також уміють малювати військову техніку. Проте танк у Лізи скидався більше на камінь із хоботом. «Отакого!» – Ліза спересердя зжужмila малюнок і кинула собі під ноги. А може, просити татка, щоби намалював танк? I скажати усім, що це зробила Ліза? Тато стовідсотково впорався б із завданням... Проте Ліза чудово розуміла, що то був би ганебний учинок, а тому похнупилася ще більше.

На іншому аркуші Ліза написала: «Петрик-дурбелик». Та від цього дівчинці стало соромно, адже зазвичай вона не обмовляла друзів, – навіть тих, хто цупив її іграшки. Зрештою, Петрик був не таким вже й поганим. Наприклад, учора він дав відсіч Миколці, який драж-

¹ Денисенко Лариса. Ліза та Цюця П. Малюнки Олени Шикури. – Кіїв, видавництво «Грані-Т», 2012 р., 112 с. Замовити можна на сторінках видавництва за посиланням: <http://www.grani-t.com.ua/books/1908> або в інтернет-книгарнях, орієнтовна ціна – 30 грн.

² Науменко Віра. Перлинка. Книга з літературного читання. 3 клас. – Кіїв, видавництво «Генеза», 2017 р., стор. 144-151. Придбати можна на сторінках видавництва geneza.ua або в інтернет-книгарнях, орієнтовна ціна: 30 грн.

Обкладинки книжок про Лізу та Цюцю.

нів Лізу:

— Ліза — мармиза! А минулого суботи Петрик пригостив Лізу полуничним морозивом, яке вона обожнювала. Відтак Ліза замалювала напис бузковою фарбою й кинула аркуша на підлогу, до камінця із хоботом.

Згодом Лізі захотілося намалювати подарунок для Насті. То мало бути пухнасті кишеня, і в неї жило одне таке на ім'я Пунці. Однак, попри усі старання дівчинки, на папер Пунці виходило доволі кумедним. Смішні вушка, вуса навіть смужки, — усе це нагадувало справжнього Пунці. Коли ж Ліза взялася «пухнастити» котятко олівцем, то воно миттю перетворилося на їжачка. Хай як намагалася мала художниця причепити витвір за допомогою ластика — зусилля були марнimi. Киця скидалася на замурзаного їжачка — із котячими вусами. Ліза навіть заходилася плакати, а «їжачковий» котик пішов до зафарбованого Петрика-дурбелика та камінця із хоботом

Татко твердить: «Донечко, будь наполегливою і ніколи не здавайся». Тож Ліза вирішила не здаватися. А коли вже так вирішуваш, краще не рюмсати. Дівчинка знайшла чистого аркуша й взялася вдруге вимальовувати Пунці для Насті. Ліза неабияк старалася, і кишеняtko виходило чудовим та пухнастим. Але ж яким вередливим був котик! Несподівано для художниці мармиза Пунці нагадувала капосного сусіда, дядька Василя. Дядько Василь був лисим, маленьким і жовтим. А ще він постійно бухав. Приблизно так: бухик-бухик, бухик-бухик. Зі слів тата Ліза знала, що дядько Василь такий невеличкий та жовтавий через те, що повсякчас смалить цигарки. І кашляє він також через них. Татко розповідав, що в легенях дядька Василя мешкають маленьки, але дуже шкідливі

бухикальця. Вони відрами приносять тютюновий попіл, який перешкоджає дядькові дихати. Та коли він кине палити, попелоносці загинуть.

Якось Лізі наснислися оті маленькі, зроблені з цигарок та недопалків, тютюнові бухикальця. Насуплені та недобре, вони совалися у її сні туди-сюди, несучи величезні заіржавілі відра з попелом. Ліза чимдуж побігла, аби попередити про небезпеку дядька Василя, однак той зовсім не слухав маленької сусідки. Ліза прокинулася засмученою, адже їй страшенно хотілося врятувати сусіду від зграї бухикальців. Проте його не було вдома, тож Ліза побігла до Петрика та змусила його заприсягнутися, що він ніколи не куритиме цигарок.

Ліза розірвала аркуша з малюнком на чотири частини та жбурнула його під стіл до вже чималої купи пошматованого паперу.

«От день — усе не до ладу й немає ради», — скопіювала Ліза буркотіння своєї бабуськи. Та завжди так казала, коли була невдоволена тим, що робить. Раптом дівчинка згадала, що бабуня от-от прийде й побачить Лізу без капців, у самісіньких шкарпетках. «Лізо, — скаже бабуська, — ти знову роззута! Ходиш по підлозі в самих шкарпетках, запилюєш їх, а потім з отакими ногами лізеш на канапу. Бодай би шанувала нашу працю! Мама не далі як вчора випрала покривало, а ТИ його брудниш! Гадаєш, твоя мама тільки й мріє про те аби прати після такої нечепури? Негайно взуйся!».

Ліза не любила капців, їй подобалося походжати по кімнаті в самих шкарпетках. Вона не розуміла, чому це мама й тато можуть ходити босими й ніхто не зробить їм зауваження, однак свою дою за безкапцевісті завжди сварята! А бабуська ще й дражниться: «Безкапцева Ліза на канапу лізе, з брудними ногами — щоб ковдру прала мама!» Якось Ліза на власні очі побачила, як бабуня, прочовгавши цілий день у самих шкарпетках, вмостилася з ногами у фотелі (кріслі), наче жодні правила її не обходять. І чому це дорослі нехтують власними правилами? Незрозуміло. Несправедливо! Ліза не любила, коли її сварили.

«Треба взутися», — сказала собі вона. Та тієї ж миті зателефонувала бабуся й сповістила, що затримається в подруги. «Мабуть, вони переглядають серіал та чай з м'ятою п'ють», — подумала Ліза. Їй також захотілося чаю, і вона почвалала босоніж на кухню. «Це так приемно — ходити без капців! Відчувати килимки, підлогу!» — тішилася Ліза. А ще вона замислилася, чи й справді вона є такою вередункою, як то каже її бабуся.

Ліза запарила собі чаю. Ковтнула — і язика припекла, бо гаряче. Усе це — бабусині вітівки та філі! Дівчинка вже

знала, що варто лише недобре її згадати чи зробити будь-що всупереч її бажанню — і матимеш.

Ну й день! Ліза влаштувалася зручно, вилізши із ногами на канапу, а бабусі, про всякий випадок, показала свого пріпеченого язика. Мала праворушниця замислилася. Вона не пригадувала, щоби

вона кружляє бабусиною танцювальною залою, де всі від неї у захваті. Бач, яка красуня! Отже, сталося так, що Лізі після таткової розповіді страх як захотілося розшукати скарби. Не всім щастить їх знаходити! Ними можна пишатися. Або ж — продати й купити натомість щось гарне і потрібне. Знахідку можна віддати до музею, а спеціальні тіточки з високими зачісками розповідатимуть відвідувачам про Лізу й про те, яким чином вона

знайшла скарб. Ліза марила скарбами, а відтак вирішила перевірити, чи є скарби у бабусиних стільцях. Цілком імовірно, що вони там були й лежатимуть до скону, якщо не знайде їх Ліза чи хто інший. Тож Ліза взяла ножиці й уязлася пороти ними усі стільці, що стояли вдома. Коли ж вона розпанахала останнього, то збагнула: скарбів у меблях не було... Жодного найменшенького скарбика. Ліза впала у відчай. Вона розуміла, що випатраних стільців їй ніхто не пробачить. Тоді вона дісталася з мамою скриньки дві каблучки, які вирішила видати за знайдені коштовності. «Може, не занадто сваритимуть», — сподівалася Ліза. Та ба — сварили, до того ж добряче. Мама не повірила, що доця знайшла її каблучки в одному із стільців. Ліза довго наполягала на тім, що саме там вона знайшла скарб, проте її не вірили. Першою засумнівалася мама. Потім — татко. А бабуська взагалі ніколи не йняла віри Лізиним побре-хенькам, — так вона їх називала. Часом

старенька вдавала навіть, що вірить. Ліза це бачила по тому, як бабуня ворушить бровами. З іншого боку, саме вона погодилася допомогти онуці зашивать розтельбушені сидіння. Вони прововтузилися цілий день, і Ліза дуже втомилася. Ох, і дісталося ж тоді Лізі за витівку...

Дівчинка незчулася, як заснула. І наснислося їй: ні тваринка, ані людинка — яксьа невідома істотка. Незнане створіння, різnobарвне й комедне. Лежало на травичці та дивилося круглими очиськами в небо. І посміхалося. Усмішка — ниточка. Невідомо на кого схоже. Трохи — на парасольку, гарну, помаранчеву, подібну до тієї, которую Лізі подарувала Настя на день народження. А ще — на гриб, що його з лісу нещодавно приніс татко. І тришечки — на ялинку, якщо можна уявити собі ялинку з ручками та ніжками. На-справді ж важко уявити не лише ялинку, але й парасольку чи гриб — з ручками та ніжками. Однак саме так було у тім сні. Створіння вміло говорити, бо промовило до Лізи:

— Привіт!
— Привіт! — озвалася Ліза. — Ти хто?
— Я — Цюця П., — представилася парасолькова ялинка.
— А я — Ліза, — чемно назвала Ліза, бо мама завжди казала, що слід називати своє ім'я, коли з кимось знайомишся.
— А що то таке — Цюця П.? — запитала Ліза, адже досі вона подібної назви чи імені не чула.

помаранчеву парасольку. Чудернацьке створіння було вbrane у трикутну зелену сукенку, з-під якої стирчали ніжки у смішних червоних черевичках. Цюця мала кумедні рученята: одне жовте, а друге — блакитне. Дівчинка завершила роботу й поглянула з відстані на свій малюнок: то була викапана Цюця П. Щоби не забути, Ліза підписала аркуша. Раптом їй спало на думку, що вона повинна негайно розшукати Цюцю П., хай би де та була. Лізі навіть здалося, що її відомо, де зараз перебуває герояніїї сну, а саме: поблизу іграшкової фабрики, яку Ліза відвідувала з екскурсією минулого тижня. Точно! Де ж їй іще бути! Тож Ліза швидко спакувала свого рюкзака-мавпенятка, якого називала Мармизик. Туди вона кинула гаманця, до якого висипала всі гроши зі своєї скарнички-свинки на ім'я Хрюнія. Монети Ліза збирала на комп'ютерні ігри, новеньку сукню для Барбі, а також на книжку про лошаток. Однак знайти Цюцю П. було незрівнянно важливішою справою!

У заплічник вона поклава ще й теплого шалика — на той випадок, якщо зробиться зимно; три піржки, що іх вранці спекла бабуся; теплий чай у пляшці з-під мінеральної і носовичок у квіточку — на випадок, якщо, бува, почне шморгати носом.

Ліза зиркнула на себе у листерко. Мама називала її моя красунечко. Красуня підморгнула собі та поправила два високі чорняві хвостики. Вона зазвичай просила маму: «Мамо! Зроби мені хвостату зачіску!». Або: «Хочу, щоб у мене на голові бавилися двійкою лошаток». Хвостики, які мама виструнчила на дівчачій голові надзвичайно пасували Лізі. На ній був светрик і джинси. Ліза не забула покласти до кишени маленького складного ножика, що його вона отримала в подарунок від Петрика. Насамкінець, мала мандрівниця взула кросівки, ще раз зазирнувши до листерка. Наче все було добре. Вона лише затягнула хвостики, аби волосся не лізло в очі. Ліза була готовою!

Батьки завжди просили доню, аби вона обов'язково попереджала їх, куди вона йде і коли повернеться. Тож вона склали для них цидулку:

«Пішла шукати Цюцю П. Повернуся не забаром. Цілуло. Ліза»

Приліпивши записку до великого коридорного дзеркала, мала розуміння вийшла з дому. Ліза достеменно знала, що Цюця П. лежить на травичці біля іграшкової фабрики та чекає на свою подругу — Лізу, котра, коли була малою і не вимовляла всіх літер, назвала Цюцю П. — саме Цюцею П. «Я знайду Цюцю П. та повернущу її додому!». І Ліза виришила у пошукувую подорож.

Моцарт із Лемберга

ТЕКСТ: Богдан КОЛОМІЙЧУК

Богдан Коломійчук народився у 1984 році. Письменник-белетрист, автор історико-авантюрних та детективних романів. Мешкає у Львові. У 2013 році видав дебютний історико-авантюрний роман «Людвісар. Ігри вельмож», що отримав Гран-при конкурсу «Коронація слова 2013». 2014 року світ побачила збірка детективних оповідань «Таємниця Еви». У 2015 році вийшли одразу дії книжки — «В'язниця душ» та «Небо над Віднем», 2016-го — «Візит доктора Фройда». Новий роман¹ оповідає про Франца Ксавера, молодшого сина геніального творця музики. В основі оповіді — історична біографія Франца Ксавера Моцарта. Дія

роману відбувається у першій половині XIX століття у Відні, Галичині та Баварії. Попри успадкований талант, Франц не досяг батькової слави, але життя його було сповнене пристрасті, інтриг та пригод. А доля — тісно пов'язана зі Львовом, тодішнім Лембергом. Автор філігранно переплітає реальні та вигадані, з перших сторінок захоплює читача у вир переживань молодого композитора. У творі гармонійно поєднуються жанри історичного, пригодницького та любовного романів, а динамічний сюжет тримає читача від першої до останньої сторінки.

Богдан Коломійчук під час презентації книги «Моцарт із Лемберга» у львівському Палаці Потоцьких, під час фестивалю LvivMozArt, 18 липня 2018.

Незвідане

Галіція, вересень 1809 року

Спогади про зруйновану Трою розпікали бідолашного Одіссея гарячим залізом. Ніколи не думав він, що звітига і його, і славних воїнів викликатиме згодом такі докори сумління. Безкрай море, що гойдало їхній корабель на хвилях, не заспокоювало. Можливо, тому що море це не завжди було лагідним. А часто жбурляло їх, наче тріску, мовби прагнучи вбити. Поховати у царстві Посейдона, як звичайних рибалок, що попри всі заборони надто вже захопилися гарним виловом і жадібно безузагно закидали сіті... Одіссея шкодував, що не зумів зберегти вірності своїй Пенелопі, спокушений то в ложах смагливих смертних жінок, то розраджений обіймами прекрасної німфи Каліпсо. І тепер, якщо довга його подорож закінчиться вдало, як поглянутий йому в очі дружині? Що сказати при цьому? Збрехати? Та чи повірить вона? Швидше б дістались Ітаки... Швидше б дістались... Швидше б...

Море нестерпно гойдало. Навіть у нього, бувалого мандрівця й моряка, це почало викликати нудоту...

— Зупиніть корабель! — вигукнув хтось із його моряків.

«Що за дурня? — подумалось Одіссееві.

— Як можна зупинити корабель у відкритому морі?

— Зупиніть екіпаж! — Франц раптом почув чийсь голос просто біля свого вуха. Тієї ж міті сон його розвіявся, і молодий Моцарт зрозумів, що нудить насправді не Одіссея, а його самого. Голова його лежала на чийомусь плечі, а сам він намагався стримати неоднозначні потуги свого шлунка.

— Агов, добродію, — звернулися до Франца, — вам украї потрібо вийти на свіже повітря, доки не сталося дечого неприємного. Чуєте мене?

Франц звів очі на того, хто говорив. Це був молодий чоловік років двадцяти двох, який, либонь, підсів до диліжанса тоді, коли сам він спав. Незнайомець мав виразне обличчя з глибокими карими очима, прямим благородним носом, під яким акуратною смужкою тягнулися елегантні вусики.

— Доки ви вів сні декламували Гомера, мій друже, я не мав нічого проти перевування вашої голови на моєму рамені,

— додав він, — але якщо вас знудить, то це вже... даруйте, дещо інший... епос.

Двоє інших пасажирів, літнє подружжя, що сиділи навпроти, вочевидь погодилися з такою думкою.

— Та зупиніться ж, дідко б вас уязв!

— знову вигукнув незнайомець, бачачи, що Францові стає дедалі гірше.

Цього разу репліка таки дісталася вух

візника, і він стримав коней. Бідолашний Франц прочинив дверцята й кинувся назовні, але, невдало ставши на підніжку, розпластався у придорожній траві. Одіссея врешті знудило...

За кілька хвилин він все ж спромігся стати на рівні ноги і, відійшовши кілька кроків від місця свого падіння, розирнувся довкола. Диліжанс, в який він сів у Відні чотири чи п'ять днів тому, стояв посеред пожовкого, нагрітого сонцем поля. Час від часу з трави сполохано зривалися дрібні куріпки і за мить танули десь у прозорому безкрайньому небі.

У густій пожовкій траві сорчали останні коники, яким лишалося ще тиждень або два тішитися цим бабиним літом. Осінь невдовзі мала взяти своє.

Франц із насолодаю вдихнув настояне на травах повітря, в якому вже вчуvalася вечірня прохолода. Була четверта чи п'ята по полудні. Хтось легенько торкнувся його плеча й простягнув йому хустинку. Він озирнувся. Перед ним стояв той самий незнайомець, який зупинив екіпаж. Франц подякував і, взявши хустинку, витер вуста й підборіддя.

— Готовий побитися об склад, ви нечасто мандруєте, — сказав його супутник.

Він говорив чудовою німецькою з ледь чутним акцентом. Голос його був рівний та приємний на слух.

— Уперше в житті, і так далеко від дому,

— визнав Франц — і маю зараз таке

враження, що востаннє... У відповідь той засміявся.

— Гадаю, вам щонайменше доведеться повернутися додому. Якщо тільки іде в Галіцію не назавжди.

— Боронь Боже...

— Ви з Відня, так?

— Так.

— Зрозумів це з вашого вірання.

Франц уважно оглянув свій одяг: запилені черевики, посірілі панталони, тісний хилет, з-під якого виднілася шовкова сорочка.

— Я кілька днів у дорозі. Тому вірання таке неохайнє...

Йому раптом стало до сліз соромно й захотілося по-дитячому заховатися куди-небудь в іншу кімнату, де його ніхто не побачить.

— Облиште, мій друже... Я мав на увазі, що воно у вас гарне, але не для подорожі, — поспішив сказати незнайомець, відчуваючи, що ненароком образив молодшого подорожнього. І, щоб змінити тему, представився:

— Мене звати Адам Краєвський. Я підсів до вас у Катовіце, доки ви спали.

— Маю приємність, — відповів той, — мене звати Франц Ксавер...

— А дали? — посміхнувся Адам.

— Далі?..

— Так, адже і Франц і Ксавер — це два імені.

— Моцарт, — тихо відповів він.

— Даруйте?

— Я сказав: Моцарт.

— Не може бути, — дещо безцеремонно вигукнув його співрозмовник.

— Як скажете, — Франц дещо навіть покривоні від цієї розмови. — Гадаю, ми можемо повернутися до екіпажа й продовживати нашу подорож.

— Стривайте... — зупинив його Адам, — річ у тім, що я знаю тільки одного Моцарта. Як, зрештою, і ціла Європа... Але ж Вольфганг Амадей Моцарт уже помер.

— А ви не припускали, що в померлого генія могли бути діти? — дещо роздратовано запитав Франц.

— Ах, ну звісно... — Адам ляснув себе по чолі, — звісно... Отже, ви, дорогий Франце...

— Я його син.

— Ради Бога, прошу вибачити. Знаєте, мое ремесло дещо відмінне від музики, хоча має багато з нею спільногого, — провів Адам. — Я вчитель фехтування...

Франц усміхнувся. Він сам не розумів, чому раптом так захотілося приховати свою родову належність. Можливо, тому що свого батька звик згадувати у віденських салонах, театратах або ж на офіційних прийомах...

А тут, посеред поля, трав і куріпок він остерігався, що воно може зазвучати фальшиво. Принаймні зазвучати інакше.

— Куди ж ви прямуєте, пане Моцарте? — допитувався Адам.

— Спочатку до Лемберга, — відповів той, — а далі мене повинні звідти відвезти...

Кудись далі. Не пам'ятаю, щиро кажучи, назву маєтку.

— До Лемберга? — знову радісно перевітив Адам. — Чудово, отже, нам по дозрі. Їдете викладати музику?

— Так, мене запросив граф Баворовський...

— Баворовський! — цього разу від здивування Адам сплеснув у долоні. — Та ви, мабуть, жартуєте?

— Зовсім ні. У нього дві доночки, вони хочуть навчатися музики.

— О, небеса! Хіба бувають такі збіги? А уроки фехтування потрібні йому самому.

— Це означає...

— Що ми з вами їдемо до одного маєтку, пане Моцарт, і навіть з однією метою!

Франц попри те, що звичкою стримував свої емоції, насправді також зрадів цьому несподіваному товариству. Він уважніше придивився до Адама. Той був міцної, проте граційної тілобудови. Довге чорне волосся спадало йому на плечі й гарно контрастувало з його блідим обличчям. Одягнений чоловік був у легку сорочку без сортука, темні панталони і зручні шкіряні чоботи. Решту одягу, очевидно, тримав у своїй дорожній скрині. На поясі мав шпагу. Вся його постать дихала добротою і спокоєм, на противагу його власній знервованій меланхолії.

— Чи не знаєте, де ми зараз, пане Краєвський?

Той стенув плечима і, примуржувши око, глянув кудись удалечинь.

— Десь біля Krakova.

— Отже, невдовзі мали би зупинитися на ніч.

— Так, але гадаю, наш австрійський візник охочіше б їхав до ранку замість ночівлі.

— Чому?

— Подейкуйте, кілька днів тому Krakів зайніяли французи й війська Варшавського Герцогства².

Раптом дверцята екіпажа прочинились, і літній пан, який досі терпляче чекав усередині, знервовано вигукнув:

— Панове, нам час іхати! Якщо вам так сподобалася ця глупшина, то можете лішатись і провадити далі свої розмови.

— Він має рацію, — погодився Адам, — треба повернатися. Вам краще, пане Моцарте?

— Значно.

— Тоді ходімо досередини.

Вони знову вмостилися на своїх місцях, і диліжанс рушив із місця.

Літній добродій, який гукав до них з екіпажа, певний час сидів мовчаки, спираючись на тростину, відриваючись від нії тільки для того, щоб погладити свою

різкішну бороду або торкнутися руки своєї дружини.

Проте, за якусь мілю чи дві, озвався до них знову:

— Чи чули новини, панове? Кажуть, Речі Посполитій бути.

Франц не зрозумів ані слова, оскільки той говорив польською, проте з інтонації збагнув, що йдеться знову про наполеонівських солдатів у Krakові.

— Чутки розходяться швидко.

— Це не чутки

Щось таке як любов

ТЕКСТ: Зоя КАЗАНЖИ

Зоя Казанжи – журналістка, міжнародний медіа-тренер, громадський діяч, письменниця, відома блогерка. Народилася у 1968 році у невеликому селі на Одещині. Закінчила Київський університет, працювала у одеських газетах. Була головним редактором тижневика «Слово». З 2002 року працює у ОБСЄ. Власниця й директор креативного бюро «Жаба». Була активною учасницею Євромайдану, а у 2014-2015 роках працювала радником і заступником голови Одеської ОДА. З чоловіком, Геннадієм знайома з дитячого садка, має доньку, онука і дві онучки. У 2014 році у «Видавництві Старого Лева» вийшла книжка «Якби я була» з ілюстраціями Даши Ракової. Жанр книги визначено як «Міські історії у facebook-стилі». У 2016 році взяла участь у проєкті Мар'яни Савки «12 неймовірних жінок про цінності, які творять людину», обравши своєю цінністю

ї темою публічної бесіди незалежність. У 2017 році у тому ж видавництві вийшла її друга прозова збірка — «Щось таке як любов»¹, уривок з якої публікуємо.

Жінки з цієї книжки мешкають поряд з нами. Вони закохуються й розчаровуються, наражаються на сучасні проблеми й утікають від минулих, цінуються при місячному сяйві й плачуть у подушку, заварюють каву або чай і в'яжуть шкарпетки, слухаються своїх мамів і повстають проти їхнього деспотизму. При жінках — чоловіки. Теж різні: рішучі й боязкі, хітре й простодушні, занедбані обставинами й успішні, егоїсті й щиро-сердні. У сюжетах оповідань персонажі весь час у русі — якщо не автомобіль, то потягом чи літаком, на крайній випадок є тролейбус або

Ти можеш бути якою завгодно...

Вродливою. Бадьорою. Невдоволеною. Щасливою. Вільною. Стомленою. Нестерпною. Спокійною. Умиротвореною. Лайловою. Похмурою. Неможливою. Елегантною. Пристойною. Нетяжмуюю. Емоційною. Вибачливою. Тужливою. Безсовісною. Страхіденною. Летуючою. Святковою. Стреманою. Залюбленою. Ти можеш бути різною... Кумедною. Ледачою. Обережною. Боязкою. Сміливою. Верткою. Світлою. Мовчазною. Цікавою. Смутною. Тихою. Плинною. Слухняною. Покірною. Безсоромною. «Зачитаною». Рухливою.

¹ Казанжи Зоя. Щось таке як любов. – К., в-во «Видавництво «Старого Лева»», 2017. – Переклад: Думанська Оксана, дизайн обкладинки: Чуніс Андріана. К-ть сторінок: 256. Ціна на інтернет-сторінках видавництва (<https://starylev.com.ua/shchos-take-yak-lyubov>): 80 грн.

Упертою. Здивованою. Відчайдушною. Презирливою. Пристрасною. Нервовою. Примхливою. Ти можеш бути такою, якою заманеться... Бігати під дощем. Народжувати дітей. Пити вино з подружками на кухні. Любити не того чоловіка, і не любити того. Красиво старіти. Нудьгувати серед літа. Уміти вилікати тонкі млинці. Купатися в морі. Їсти шашлики. Зневажати вівсянку. Не вміти оповідати казок. В'язати довгий шалик не для когось, а просто так. На бігу пити ранкову каву. Придбати собі светр на три розміри більший і почуватися в ньому Дюймовочкою. Пофарбувати волосся в радикальний бузковий колір. Навчитися танцювати танго. Співати в караоке дурнувати пісеньки. Читати книжки, усівшись із ногами на дивані. Підгодовувати птахів на вулиці. Ти можеш бути собою. І ось це — найскладніше...

Та ще заведи собі пса

І тоді втамиш, що проблем у своєму житті не мала. Мама, як завжди, вміє заспокоїти, підбадьорити й підвищити самооцінку. Що вже там. Вона намагається. Щоб болючише. Щоб дужче. Мовби помощаючись за своє невдале життя. Аյкже, це ж я обирала в батьки «не того» чоловіка. Моя мама точно була поза цим. Тому весь час вона виявляє в мені його риси — і зовнішності, і натури.

Ми з моєю мамою дуже різні. Так кажуть майже всі, хто знає мене й маму. І це точно відомо моїй мамі.

Я нікого не люблю. Нікого. Десятилітньою дитиною. Мені вже тридцять. А мамі — сорок сім. Вона приваблива й струнка. Вона хващається автомобілем і керує невеликою будівельною компанією. Вона зневажає чоловіків і систематично змінює коханців. Її коханці — мої ровесники. І я не маю що їй сказати. Я давно мешкаю сама. Давно сама все вирішує.

Давно нікого не слухаю. І панічно боюся розчарувати свою маму. І постійно її розчаровую.

Тому що всі мої вади — від батька. А чесно? Я не маю. Якби мала, то була б схожа на маму.

І я мешкаю у своєму маленькому житті, їжджаю світами, перекладаю книги. І ніколи не буваю в місті, де дім моєgo батька.

Я читаю у ФБ сторінку його старшої доньки. Її дев'ятнадцять. І в ній багато різних фото. З татом-мамою теж.

Моя мама вродливіша. І це все, що я могла би сказати, якби мені довелося виступати міністрам адвокатом на судовому процесі.

... Стасик мені сподобався зразу. Щойно

я побачила фото на сторінці. Міленький.

І очі гарні.

Він мешкав у моєму місті й, можливо, ми з ним бачилися. Я не знала, як люди знаються, і просто поїхала туди — за вказаною адресою.

І Стасика побачила ще від самих воріт. Він бавився з дітьми, а потім спинився й пішов просто до мене.

Про те, що я його всиновлю, навіть не думалася. Я просто знала, що ми завжди будемо разом. Що мені допоможуть усі небесні сили. Що директор сиротинцю — нормальна людина. Що органи опіки мені повірять. Що всі довідки мені нададуть.

Товсту книжку казок. Усі подарунки описалися все в тій же сміттярці. Я плакала, але викидала. Мамин гнів був набагато сильнішим за радість від татових подарунків.

Я потім ще довго ходила мимо сміттярки й усе сподівалася ненароком знайти свою ляльку. Чи фломастери. Чи ведмедя з книжкою. Щоб прибігти додому й похвалитися мамі знахідкою. Та, певно, викинуті подарунки познаходили інші дівчатка.

А потім нас побачила в парку мама. І я зрозуміла сенс фраз «провалитися крізь землю» чи «згоріти від сорому». Я бігла додому й хотіла, щоб мене не було.

Більше тато ніколи не приїздив. Ніколи. Потім я виросла. І зросло мое почуття власної провини за те, що я до цього часу чекала на зустріч із батьком.

Та я дуже добре пам'ятаю ті два тижні, коли мама не промовила до мене жодного слова. Така була кара. Два тижні. Не розмовляла. З десятилітньою дитиною. Більше за мамині істерики я боялася маминого мовчання. Цей страх був сильнішим за бажання бачити тата.

Мені вже тридцять. А мамі — сорок сім. Вона приваблива й струнка. Вона хващається автомобілем і керує невеликою будівельною компанією. Вона зневажає чоловіків і систематично змінює коханців. Її коханці — мої ровесники.

І я не маю що їй сказати. Я давно мешкаю сама. Давно сама все вирішує. Давно нікого не слухаю. І панічно боюся розчарувати свою маму. І постійно її розчаровую.

Тому що всі мої вади — від батька. А чесно? Я не маю. Якби мала, то була б схожа на маму.

І я мешкаю у своєму маленькому житті, їжджаю світами, перекладаю книги. І ніколи не буваю в місті, де дім моєgo батька.

Я читаю у ФБ сторінку його старшої доньки. Її дев'ятнадцять. І в ній багато різних фото. З татом-мамою теж.

Моя мама вродливіша. І це все, що я могла би сказати, якби мені довелося виступати міністрам адвокатом на судовому процесі.

... Стасик мені сподобався зразу. Щойно

я побачила фото на сторінці. Міленький.

І очі гарні.

Він мешкав у моєму місті й, можливо, ми з ним бачилися. Я не знала, як люди знаються, і просто поїхала туди — за вказаною адресою.

І Стасика побачила ще від самих воріт. Він бавився з дітьми, а потім спинився й пішов просто до мене.

Про те, що я його всиновлю, навіть не думалася. Я просто знала, що ми завжди будемо разом. Що мені допоможуть усі небесні сили. Що директор сиротинцю — нормальна людина. Що органи опіки мені повірять. Що всі довідки мені нададуть.

У цій книзі обговорюється чимало суперечливих аспектів любові.

Так усе й відбулося. Мама дізналася останньою. Випадково. Заїхала до мене додому, відчинила двері своїм ключем... І побачила дитячу кімнату з новими меблями. І купу паперів на столі. І гору коробок із іграшками й конструкторами. Вона мудра, вона все змістить зрозуміла. І кричала мені в слухавку, що перш ніж когось брати невідомо звідки, сподікуватися на псові. «Купи собі щеня — і тобі вистачить по саму зав'язку! Так щеня ти хоч назад повернеш у розплідник, а куди подішов дитя, якщо воно тобі набридне? Або не впораєшся? А спадковість? Ти думала про спадковість?! Навколо пияків та наркоманів більше, ніж нормальніх людей! Ти ж не настільки наївна, ти ж не думаєш, що воно з нормальніої сім'ї, яка не повернулася з експедиції на Північний полюс? Воно ж із сиротинця, нікому не потрібне, навіщо воно тобі? А твої поїздки? Ти ж добре заробляєш! Ти молода й сама можеш народити, якщо вже тобі так спічилоло!» Я слухала. І мовчала. Не казати ж мені, що вперше в житті полюбила. Це дитя. Стасика. Можна, звісно, сказати. Та чи вона зрозуміє.. І я сказала інше. Так, його батьки — пияки. І вони лишили його на вулиці. В мороз. Помирати. Його знайшли й урятували. Ліву ручку довелося ампутувати. І довго з ним морочитися. І там купа діагнозів. Та ми цього не боїмося. Тому що це ніяк не завадить любові. І мама вперше вилаялася матом. У слухавку. А я поїхала забирати Стасика додому. А потім ми протезували йому ручку й училися з нею жити. А потім ми зі Стасиком бігали татовим садом. А потім із татовою сім'єю ми смажили шашлики й пили чай на веранді. А потім татова дружина пішла вкладати Стасика, а ми лишилися сидіти. І тато гладив мою руку. А завтра ми повернемося додому й поїдемо в собачий розплідник вибирати щеня. Тут уже моя мама мала рацію — нам дуже необхідний пес. Ніхто й ніщо не буде тягарем, якщо любиши.

Твій погляд, Чіо-чіо-сан

ТЕКСТ: Андрій ЛЮБКА

Письменник, поет, есеїст та пе-рекладач Андрій Любка на свій молодий вік став доволі популярним і впливовим митцем. Андрій об'їздив із виступами не лише всю Україну та Європу, а й Канаду, отри-мав чимало українських та закор-донних літературних премій, але, тим не менше, не покидає свого рідного Закарпаття.

Андрій народився у 1987 році у Ризі, але дитинство провів у Виноградові. Згодом Закінчив Мукачівський ліцей з посиленою військово-фізичною підготовою, Ужгородський та Варшавський університети. Один із організаторів акцій в Ужгороді на підтримку Віктора Ющенка під час Помаранчевої революції. На президентських виборах у Білорусі 2006 року юнак став спостерігачем на виборах та одним із групи радників кандидата в Президенти Аляксандра Мілінкевича, брав участь у акціях протесту. Просидів 15 діб у білоруській в'язниці та був висланий з країни. Дописував на сусільно-політичні теми до журналу «Контракти», вірші та переклади Любки друкувалися у різних журналах. Бере участь у культурних заходах у Берліні, Москві, Варшаві, Києві, Празі, Стамбулі, Krakow, Інсбруку, Ляйпцигу, Львові, Одесі, Харкові, Дар-штадті та ін. Нині проживає з дружиною в Ужгороді, звідки часто подорожує у різних напрямах. Видав поетичні збірки «Вісім місяців шизофренії», «Сорок баксів плюс чайові», «Тероризм: Навчальний посібник, вибрані поезії», романі «Карбід», збірки короткої прози «Кілер», «Спасти з жінками», «Кімната для печалі», «Саудаде», «Кілер+», переклади з польської книг Богдана Задури, Лідії Осталовської, з хорватської Марка Погачара, Срджана Валяревича, Светислава Басара, Мухарема Баздуля, з англійської Л. Ламар Вілсона та ін. окремі вірші автора перекладено англійською, німецькою, сербською, португальською, російською, білоруською, чеською та польською мовами. У новому романі під назвою «Твій погляд, Чіо-Чіо-сан»¹ п'яній суддя на пішохідному переході збиває на смерть молоду жінку і, ясна річ, без особливих зусиль уникає покарання. Але чоловік збитої

– не з тих, кого можна купити чи залякати, він краще втратить усе, та відомстить. Психологічний трилер про сучасну Україну, де вартість людського життя вимірюється хабарами, а вбивці стоять у первіших рядах на церковних службах. Але чи справді поділ на добро і зло є в цьому романі таким однозначним?

***

Того грудневого вечора на Ужгород мав упали туман, і п'яній суддя за кермом BMW X5 на слизькій дорозі мав летіти вулицею Грушевського, втикаючи в екран свого телефона, і не помітив, не зреагувавши, не загальмувавши, а вдарити двома тоннами чорного металу 52 тендітні кілограми моєї дружини, і вона мала пурхнути в повітря, падаючи на асфальт уже мертвю, і мусила спрацювати клята німецька подушка безпеки, рятуючи водія, щоб на двадцять дев'ятому році життя у мене нарешті з'явилася справжня ціль.

Убити – не зовсім очевидна місія для людини, яка має всі клепки в голові. Годилося б перемогти мудрістю, аргументами, довести в суді свою правоту, тим самим змущуючи ледачу справедливість зняти пов'язку з очей і рубанути винного мечем. Але мені випало народитися й жити в країні, де феміда звикла користуватися терезами для коштовностей, а не лезом. Та й чи можливо, даруйте за оксюморонну тавтологію, у суді довести провину судді? Тому, хоч і мав я зовсім інші плани на решту свого життя, довелося присвятити себе важливішій справі. Помсті. Адже якщо не практикую правосуддя, гра повертається на первісний рівень: око за око, життя за життя. Суддя Микола Зінченко забрав життя моєї Ралуки, тож тепер я заберу його життя. Не його дружини чи доньки, бо, як казав герой моого улюбленого фільму, «крім жінок і дітей», а життя самого вбивці. Так ми станемо квитами. Лише так ні в чому не винна Ралука буде відомщена.

Вона, либонь, мала рацію, коли вагала, чи варто нам переїздити в Ужгород. Ми щойно закінчили Варшавський університет, мали непогані перспективи працевлаштування, потрібні знайомства і навіть таку-сяку професійну репутацію, але в Польщі мені залишилося не хотілося. А Ралука не квапилася повернутися у свою рідну Румунію. Врешті мені вдалося переконати дівчину їхати зі мною в Україну, яка після революції й російської агресії не виглядала ідеальн

Андрій Любка користується симпатіями читачок. Під час презентації книги у Чернівцях. Фото Ігоря Константинюка, «Чернівецький промінь».

ним місцем для щасливого заможного життя, але здавалася сповненою надій і шансів. Наші друзі позирали на нас поглядами, в яких сплелися подив і захват. Що ж, це було принаймні романтично: молода пара іде жити в країну, що веде війну проти в кілька разів більшої імперії. Тепер я вже можу підсумувати: то була помилка.

Але тоді здавалося, що країна потребує молодих, амбіційних людей із західними дипломами, тож перед нами мають відчинитися всі двері. Університеті тяжко відмінити з дороги й довгого чекання на кордоні, вклалися спати. Ралука рівномірно сопіла у мене на плечі, а я був занадто збуджений, щоб зімкнути повіки. Усе думав про майбутнє, яке починалося завтрашнім ранком, про плани, викиди, завдання. Мріяв – трохи з страхом, але здебільшого з жагою молодої людини, що прагне успіху. Яка довго вчилася, щодня уявляючи собі той день, коли можна буде нарешті закинути підручники подалі й почати доросле життя. Де все залежить лише від тебе. Такі думки гнали від мене сон, я збуджено крутився в ліжку, мій неспокій передався Ралуці, яка в темряві немов відчула мое збентеження і тихо промовила:

– Марк, у нас же все буде добре, ми будемо тут щасливими, правда? Тоді старожко торкнулася своїми теплими м'якими губами моєї спини. Вона вміла заспокоювати – і знала, що часом мені, холерику, це дуже потрібно. Казала, що я такий нестерпний, бо виріс без братів і сестер. Мовляв, від надлишку уваги і турботи. У цьому вона помилялася, бо, якщо покласти руку на серце, я ніколи не почувався насправді любленим. Так, ніби в батьків була повинність – виховати мене, бо народили. Нічого більше. І я їх не любив, радше поважав і був вдячним. Я взагалі не вмів любити і не вірив у любов, доки не зустрів Ралуку. Це вона розкрила мене, навчила мене.

Батьки ж мали щодо мене певні очікування, але коли ті не справдилися, ще більше охололи до сина. Тато бачив мене військовим чи інженером, але я сам ніколи таким не цікавився і лише байдуже поглядав на нові машинки

місто, ані життя в ньому. Ужгород на-томість здавався ідеальним. Маленьке, затишне, гарне, екологічно чисте містечко, з якого скрізь рукою подати: до двадцяти європейських столиць більше, ніж до Києва. Не в останню чергу на мое рішення вплинув і той факт, що в Києві мені б довелося стати частинкою чужої команди, працювати на когось, а в Ужгороді я мав перспективи сам стати керівником невеликої, але все ж майже незалежної організації. Для Ралуки аргументом стало те, що Закарпаття має кордон із Румунією, тож час від часу можна туди їздити. Не до сім'ї, з якою в неї були проблеми, а просто на Батьківщину: вона більше скучала за румунською кухнею, деякими продуктами, музикою, можливістю купити книжки й пресу румунською, ніж за власною домівкою, мамою й мерзінним вітчимом. Значно важливішим за ці теоретичні аргументи був практичний аспект: в Ужгороді у мене була власна квартира, де ми могли жити. Краще бути першим у провінції, ніж другим у Римі – така фраза згадалася мені тієї глукою ночі, коли ми приїхали в Ужгород і, не розпаковуючи речей, смертельно втомлені з дороги й довгого чекання на кордоні, вклалися спати. Ралука рівномірно сопіла у мене на плечі, а я був занадто збуджений, щоб зімкнути повіки. Усе думав про майбутнє, яке починалося завтрашнім ранком, про плани, викиди, завдання. Мріяв – трохи з страхом, але здебільшого з жагою молодої людини, що прагне успіху. Яка довго вчилася, щодня уявляючи собі той день, коли можна буде нарешті закинути підручники подалі й почати доросле життя. Де все залежить лише від тебе. Такі думки гнали від мене сон, я збуджено крутився в ліжку, мій неспокій передався Ралуці, яка в темряві немов відчула мое збентеження і тихо промовила:

– Марк, у нас же все буде добре, ми будемо тут щасливими, правда? Тоді старожко торкнулася своїми теплими м'якими губами моєї спини. Вона вміла заспокоювати – і знала, що часом мені, холерику, це дуже потрібно. Казала, що я такий нестерпний, бо виріс без братів і сестер. Мовляв, від надлишку уваги і турботи. У цьому вона помилялася, бо, якщо покласти руку на серце, я ніколи не почувався насправді любленим. Так, ніби в батьків була повинність – виховати мене, бо народили. Нічого більше. І я їх не любив, радше поважав і був вдячним. Я взагалі не вмів любити і не вірив у любов, доки не зустрів Ралуку. Це вона розкрила мене, навчила мене.

Батьки ж мали щодо мене певні очікування, але коли ті не справдилися, ще більше охололи до сина. Тато бачив мене військовим чи інженером, але я сам ніколи таким не цікавився і лише байдуже поглядав на нові машинки

заняттями цього виявилося достатньо для вступу на спеціальність, на яку за-важди був недобір. Закінчивши Ужгородський університет із відзнакою, я довго не міг знайти роботу. Підробляв журналістом на місцевому сайті, виставляючи з дому новини; під час виборчої кампанії працював у агітаційному відділі однієї партії; пробував себе менеджером з персоналом на фабриці автомобільних джгутів. За фахом роботи не було ні на кафедрі, ні в Ужгороді взагалі. Мені пропонували вакансії у за-турканіх гірських селах біля румунського кордону, але шкільним учителем я бути не хотів. Не кажучи вже про те, що на дітей у мене нервів не вистачало. Усе це спонукало мене перебратися до Києва, де я діалі працював не за фахом, але бодай заробляв більше. Для душі ж перекладав з румунської романі Мірчі Картареску: довго мучився, стравався, шукав відповідний стиль, жонглював синонімами, а коли після двох років праці, редактування і шліфування нарешті показав текст видавцеві, той відповів, що видати може, але без гонорару для мене. Мовляв, румунську літературу ніхто не читатиме, тож він на цій книжці точно не заробить. Але може видати, щоб підтри-мати мене морально: роботу я зробив добре і заслугував на свій квадранс слави та прізвище у вихідних даних книжки. Я з ентузіазмом погодився, книжку ви-дали, але на неї так і не вийшло жодної рецензії. Більше художню літературу я не перекладав.

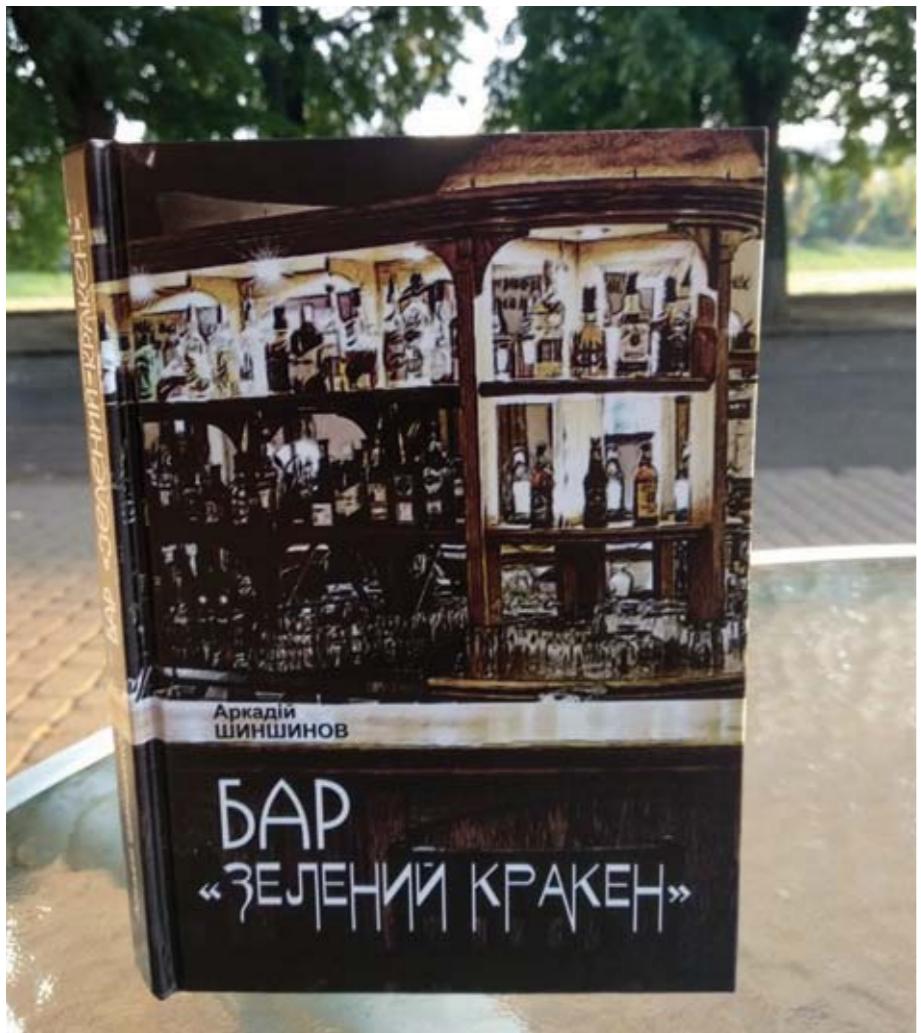
Бо вже тоді зрозумів, що мене таки цікавлять речі поважніші. Політика, істо-рия, міжнародні відносини – ось що було справжньою моєю пристрастю, а ніяка там не вищукана література. До того ж я ненавидів своє життя в Києві, та й саме місто, тому, коли трапилася оказія чкурунти звідти, я одразу дав драка. Нагода видалася пречудова: один знайомий переслав мені лінк на Інститут східноєвропейських досліджень Вар-шавського університету, куди приймали на магістерські студії людей, що вже здобули вищу освіту в своїх країнах. Фах пропонували доволі рідкісний – регіо-нознавство у Центрально-Східній Європі. Тобто готували дипломатів, урядових аналітиків та експертів із простору між Німеччиною та Росією. Коли я побачив серед спеціальностей «балканістику», сумнівів уже не залишалося: спробую. Вихідцям із країн колишнього совка надавалася польська стипендія, і це ще більше укріпило мене в бажанні знову стати студентом. Я зібрав документи, склав іспити і відбув співбесіду, після чого одного травневого ранку на мій e-mail прийшов лист із привітаннями. Так я потрапив до Варшавського універ-ситету, де й познайомився з Ралукою.

¹Любка Андрій. Твій погляд, Чіо-Чіо-сан. – Чернівці, в-во «Meridian Czernowitz», 2018. – Редактор Олександр Бойченко, Художне оформлення Анна Стольпіна. – К-ть стор. 336. Ціна на інтернет-сторінках видавництва (<http://www.meridiancz.com/knyha-andriya-lyubky-tvij-pohlyad-chio-chio-san/>): 160 грн.

БАР «ЗЕЛЕНИЙ КРАКЕН»

ТЕКСТ: Аркадій ШИНШИНОВ

Обкладинка книги.

Археолог, фотограф, блогер, а від- недавна і письменник Аркадій Шиншинов – закарпатець, який вже два десятки років прожив у Празі, займаючись не зовсім звичною для закарпатця в Чехії справою – археологією. Аркадій любить Прагу, добре знається на історії та час-від-часу пише цікаві зарисовки про місто, свою роботу та життя на власній сторінці в со-

цмережі. Про те, як бути археологом, в який спосіб Чехія боронить свою історичну спадщину та чи варто шукати в цій країні скарби, Аркадій розповідав у інтерв'ю, яке було опубліковане у 5-тому номері часопису «Пороги» за 2016 рік.

Згодом, з певних особистих причин, Аркадій повернувся до рідного села, та зв'язок з Прагою не втратив, про що, зрештою, й свідчить його книга

«Бар «Зелений Кракен»¹, яка вийшла в ужгородському видавництві «Гражда». «Якимось дивним чином лише під занавіс травня ми вперше почули (від Зоряни Попович), що є такий автор – Аркадій Шиншинов, що він закарпатець і народився у Драгові, що живе у Празі і пише, – розповідає директор видавництва Іван Ребрик. – Перечитали. Вичекали трохи, охололи від перших вражень. Можемо судити, що проза Аркадія справді професійна, сильна, глибока, легка і т. д. Цей автор – насправді подія в контексті не лише регіональної літератури. Згодом дослідники літератури знайдуть і для нього відповідну нішу, але нині з певністю констатуємо, що після Сергія Степи (80-ті рр. ХХ ст, якщо ви стежите за виданнями «Гражди») – це насправді постать небуденна. Але в цьому вартоє переконатися особисто».

ЯК ЗА СТАРИХ ЧАСІВ...

Давіда Лагуцького, якого всі звали – Індіана, я, здається, знову ціле життя. Хоча так насправді не було. Познайомились ми з ним в середині дев'яностих. Тоді він працював викидайлом у барі «Зелений Кракен». Симпатичний велетень з рисами іспанця. Його тато був кубинцем, якого чеська влада покликала вивчати металургію до Кладна і який за півроку був висланний до Гавані за аморальний зв'язок з чеською дівчиною.

Мати давіда також особливо не морочилася долею сина, і коли тому виповнилось шістнадцять – виставила його валізи за двері. Давід довго не мудрував, вже через два дні покинув навчання в спортивному коледжі і влаштувався у «Кракен» втихомирювати дурнякуватих гостей закладу. Незважаючи на дубоголовість професії, Індіана був на диво начитаним

¹Шиншинов Аркадій. Бар «Зелений кракен»: Малій роман / Передмова Наталії Ребрик; післяслово Володимира Кришеника та Василя Горвата. – Ужгород: Гражда, 2018. – 144 с. Придбати можна на інтернет-сторінках видавництва (<http://grazhda.uz.ua/2018/08/shinshinov-arkadiy-bar-zeleniy-kraeken/#more-2472>), ціна: 100 грн.

хлоп'ягою. Тим-то ми й зачепилися. Могли годинами теревенити про мисливські оповідання Тургенєва чи пивні драми Вацлава Гавела. Обидва зачітувались Ремарком і Кундерою, Шварцерліком і Ніцше. Напевне якраз тому в наших головах панував цілковитий розгірдяш і кожна нова книга була цеглиною в побудові юначого світогляду. У той час паперові банкноти були досить нечастими гостями моїх кишень і нерідко Давід частував мене фірмовим коктейлем власної вироби – склянка мінералки (вона була задармо), коцка цукру, дві коцки льоду і трошки руму. Рум ми купували в супермаркеті, а пляшку ховали в пашеці опудала крокодила, що лежав на краю бар-стійки.

Потім, наприкінці дев'яностих, старий Моравець, заплутавшись у біржових махінаціях, був змушенний продати «Кракена», аби його (Моравця) не притопили в Орліку. Давід заліз у люті борги, але викупив бар і кілька років працював, як найнятий, по двадцять годин на добу, щоб розплатитись.

Тоді ми приходили до «Кракена» хильнути пивка скоріше з солідарності до Індіани, аби вже наш приятель міг знову вільно дихнути.

Він якось дуже скоро і нерозважливо оженився, у нього народився син, і через півроку втекла дружина. Давід віддав сина в інтернат, але кожної п'ятниці забирає його додому, і хоч як було важко, проводив з ним усі вихідні. Подійкували, що його колишня дружина померла від передозу геройну, але про це Індіана ніколи не говорив. А ми не питали...

Сталось так, що я переїхав в інший кінець Праги. Забігати на келих пива до Індіани випадало вже не так часто. Раз на місяць, раз на три...

Щось рік тому я випадково заїхав на Сміхов. Літо, шалена спека, марево над розпеченим асфальтом. І раптом знайомий напис: «Зелений Кракен».

Я запаркував машину і відчинив двері в бар. Там практично нічого не змінилось. Ті ж зелені килими на підлозі, такі, як і раніше, високі фікуси в дерев'яних діжках, лаковане опудало крокодила на барі. Лінії вентиляторів круть гаряче повітря. Індіана перетирає склянки. Як і п'ятнадцять років тому...

– Ахој, Індіана...

– Арчи!!! Ти, magore, де тебе стіко часу носило?!!! – могутні обійми мало не поламали мої ребра.

– Друзяко... – мені забракло слів.

– Ti, vole, я тебе вже не бачив сто років, де ти пропадав? То мені говорять, що ти став фотографом, то я бачу твоє фото в газеті, що ти десь з археологами, то знову фотографуєш для «Рефлексу».

А зайди до нас – так ні...

– Пробач, Індіано, життя – такий вир, що інколи й сам не розумію, де я є...

Давід жбурнув на стійку пару склянок для віскі, мить – і в них уже пітні коцки льоду. Бурштиновий «Туламор Дью», коробка сигар і шалек чорної кави без цукру. Все як у Ремарка. Хоча той, здається, полюбляв коняк.

Старина Давід майже не змінився. Той же орлиний погляд, той же шкіряний жилет і той же золотий ланцюжок із зубом лося на ший. Хіба що в чорній, як крило ворона, шевелюрі іскриться сивина...

– Ти хочеш чути правдиву історію? – Да-від загасив недопалок сигари в попільнничку. – Ти насправді цього хочеш? Дві години пролетіли як одна хвилина. У пляшці майже нічого не залишилось.

– Добре, то слухай...

Давід налив знову на два пальці до склянок. Ірландське віскі – з біса добра річ, щоб розплести язика...

– Минулого року я найняв на роботу дівчину. Три-чотири дні на тижні мені потрібна поміч – туристи раптом почали лазити до нас, як навіжені, я аж за півроку дізnavся, що якийсь дебіл написав про нас в «Лонлі планет», так що на вікенд тут яблоку ніде впасти.

Так от, я взяв офіцантку, її звали Санні. Таке собі циганкуватого вигляду дівча, але працьовите, охайнє. Два тижні все було гаразд...

Ти не повіриш, Арчи, але я, старий пень, я, дурень, у когось вже син вчиться у військовій академії, я закохався, як першокласник. Ніколи не думав, що після Моніки ще зумію когось полюбити, але Бог того захотів...

Ми стали жити разом у мене на Берtramці...

То була золота пора. Прокидатись разом з Санні, варити каву і разом пити її, не вилазячи з ліжка. Тинялись з нею по Празі, як малий, чекати кінця робочого дня, щоб знову бути з нею... Здавалось, що це і є щастя...

Але за декілька тижнів я зрозумів, що дівча серйозно сиділо на первітині. Хоч як вона тайлась, одного дня це випливло. У них, в Ханові, це була звичайна річ. Я мало не звихнувся – прокляте зілля вдруге вже ламало мені все життя. Тоді я домовився з клінікою в Карлових Варах. Там є такі, страшенно дорогі, в них лікують дітей ваших депутатів, різних акторів і таку іншу наволоч, що не має куди дітися з нуди.

Півмільйона корун за три місяці детоксикації і ще стільки ж – за реабілітацію.

Півроку я закривав бар о дев'ятій і ішав до Карлових Вар, кожен божий день. Я возив їй ягодові йогурти й авокадо, чоколади й помаранчі. Сікора допив каву і почимчикував до виходу. На вулиці його чекав великий

я безмежно хотів вирвати свою Санні з кітків наркодурману...

Півроку тому її виписали. Я привіз Санні додому, як хворе кошеня. Кожну мить

був готовий скопитись і бігти виконати найменше бажання моєї дівчинки...

Одного дня мені стало якось неспокійно. Якісні дурні передчуття, чи що. Я не втримався, закрив бар і поїхав додому. Kamarade, краще б я забився додому...

Моя Санні ще з двома циганами була у відключці, на столі лежали шприци, конвертики від героїну...

Тих двох циганських підлітків я викинув на сходи. Вони навіть не прокинулись.

Потім оглянув увесь дім, знайшов ще два сковорінки з наркотою і змів її в туалет... Переніс Санні в спальню на диван, а сам з того стресу задрімав у кухні, поклавши голову на стіл. Прокинувся від удару в потиличу... Моя Санні, моя дівчинка, моя любов тримала в руках пляшку від шампанського і як дика кішка сичала на мене...

– Паскудний ґаджо, – сказала вона, – паскудний ґаджо, де ти подів герак?... Благословенна темрява забрала залишки моєї свідомості...

Знайшов мене Роман, сусід, що помітив відчинені двері.

Три тижні я був у лікарні і ось я знову тут. У поліцію не заявляв, як розуміш. Але і про Санні нема ані слуху ні з Ханової, ні з Праги...

Давід витяг з коробки сигару і дожвілезнім сірником розкурив її, руки в нього помітно тримали...

– А давай, як за старих часів, – Індіана поліз до пащеки крокодила і витяг звідти пляшку руму, – як за старих часів...

СТАРИЙ І ПЕС

– Добрий день, пане Лагуцький, – старий Мілан Сікора підішов до стійки бару. – Маєте для мене якісь доручення?

– Так, так, пане Сікоро, – Індіана поклав перед ним три конверти. – Ось, треба віднести на пошту.

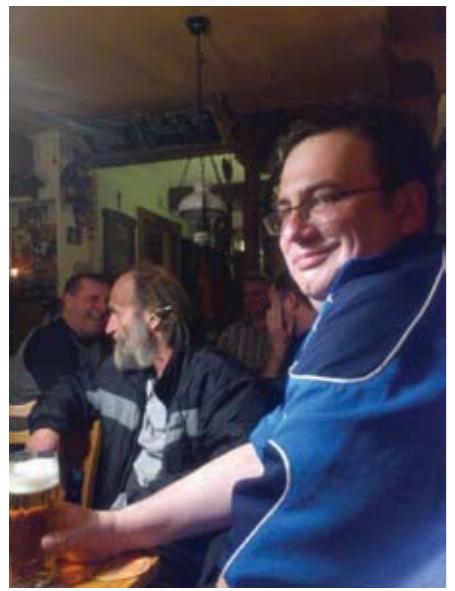
– Звичайно, – Сікора ледь тримтячу рукою взяв листи. – Можу попросити каву?

За хвилю перед старим уже стояв шакл еспресо.

– Дякую. Я мимохідь подивився на конверти. Такі собі звичайні, білі. Адресат був теж у Празі, На Берtramці 3212...

– Ви знаєте, пан Лагуцький останнім часом веде неабияке листування, – Мілан глянув на мене, потрошку відсьоробуючи гарячий напій. – І зовсім не має часу носити це все на пошту.

Сікора допив каву і почимчикував до виходу. На вулиці його чекав великий

Аркадій Шиншинов із «штам'гастами» чеського бару, подібного до «Кракена».

кудлатий писько Альберт. Вони обое досить незвично виглядали на жвавій вулиці. Такий собі літній ковбой з Дикого Заходу і пес.

– Індіана, хай тобі грець! А тобі не вистачає часу, щоб віднести довбані листи, і ти змушуєш інваліда ходити на пошту? – Тома-Гладіатор сердито зирнув на Давіда.

– Ти, здоровий бугай, лінуєшся пройти триста кроків?

– Нехай тебе це не обходить, – Індіана спокійно перетирав склянки.

– Якого чорта...

– Тома, закрий пельку, допивай своє пиво і вали звідсіля.

Тома був відомий скандаліст. Де б він не з'являвся – починав утверджувати справедливість. Звісно, його проганяли майже з усіх пивняків в окрузі. У дев'яностих він відслужив один термін у французькому Іноземному Легіоні, десь в Джибути, звідки повернувся цілковитим психом. Потім, коли франки закінчилися, якийсь час виступав за грошей у боях без правил, але одного разу йому не пощастило. Здоровений сілезець кидав нам підрядчикам, як манекеном. І відбив Гладіаторові все, що можна було відбити. З того часу той підробляв сторожем на автобазарі.

Тома насупився, забрав своє пиво і перейшов до більшардної зали.

У дверях з'явився Сікора. Повісив на вішак свого капелюха і присів скраечку бару. Індіана одразу ж поклав перед ним кухоль з шапкою білоніжкої піни.

– Планська дванадцятка, вранці привезли.

– Дякув вам, – старий гречко вклонив голову.

– Я віднесу собаці води, сьогодні з біса спекотно. І, до речі, вчора хтось забув пачку собачого корму, заберіть її своєму псові.

– Ще раз дякую, пане Лагуцький. Альберт вам буде вдячний. Сікора допив пиво, витер вуса і потиженку подибав додому.

– Старий вже ледве ходить, – тихо сказав Давід. – Знаєш чо то є?

– Ну, бачив кілька разів.

– Свого часу то був досить відомий хокейст. Але через травми пішов з великого спорту, потім тренував юніорів у Кладні. Нещодавно померла його дружина, а дітей вони так ніколи й не мали. Бідує старий. Я йому якось запропонував грошей – він відмовився, каже що пенсії йому й Альбертові вистачає. Але інколи виконує невеличкі доручення і я пригощаю його пивом або кавою. Ось сьогодні листи на пошту відніс.

– А що за листи? – я осікся...
– Ще пива? – Індіана лагідно всміхнувся. Ще б пак. Десятки разів я бував у нього вдома. Жовтий триповерховий будинок. З адресою: На Бертрамці 3212...

ГЛАДІАТОР

– Знайомся, це Тома-Гладіатор, – Давід бухнув переді мною кухоль з пивом і посунув миску з фісташками. – Служив в Іноземному Легіоні в Африці. Тома, знайомся, це – Арчі, наш камарад-фотограф.

Ми потисли один другому руки і цокнулися кухлями.

Що не кажи, а пиво в «Кракені» добряче, не дуже холодне і не пересичене вуглекислотою, так – саме те. Декотрі бармени спеціально насичують пиво вуглекислотою без міри. Від двох келихів тебе роздує, як індика, і все задоволення зникає.

– Африка, като, то не Єгипет чи Туніс. Справжня довбана Африка на екваторі. Де довбані негри ріжуть один одного замість сніданку і де за двадцять баксів купиш вашого довбаного Калашникова.

Уявляєш – мавпам дали зброю. Так, kurva, мавпам дали зброю. І хоч хто і як говорить про демократію чи які інші дурниці, в Африці – все одно. Яка в біса демократія там, де і слова такого не знають.

У той час Прагу заполонили республіканські пропорци. Придуркуватий доктор Сладек, голова республіканської партії, закликав до росових чисток і гуляв по Вацлаваку в гестапівському плаці.

Тома закрив ворота автобазару, увімкнув сигналізацію і помалу рушив дорогою до «Зеленого Кракену». Після цілоденного бродіння поміж «Мазд» і «Мерседесів» він уже відчуває смак пива на язику і прискорив ходу. Думка мін він був далеко. Сьогодні йому пощастило: «Манчестер Юнайтед» виграв у Ліверпуля, і Тома збагатів на дві тисячі корун – неабиякі гроші. Це тішило його,

сьогодні він дозволить собі, крім пари пив, ще й склянку Белентайнсу. З льодом, і трохи мінералки. Як в Легіоні. Sakra, знову мозок повертається до того проклятого Джибути. Мерзені чернопики мавпи. Вони вбили Сташека, вони вбили Асена і Юліка, а здоров'ягові Красімірові відтяли голову. Kurva fix...

Тома скрипнув зубами і поліз в кишенню за сигаретою. Солодкуватий дим «Галузаз Блондс» м'яко погладив легені. Після Франції Гладіатор не міг призвичатись до чеських цигарок, так і залишився вірним прихильником «Житан» і «Галузаз». Куди тобі «Спарт» чи «Петра».

– Якого дідька ви забули в Чехії? – рикнув червонопикий велетень з оголеною головою. – Чех – чехам, а ви що тут забули?

– Ми студент філозофиця факультета, – пробелькотів маленький африканець, стараючись прикрити свою приятельку, таку ж мініатюрну чорношкіру дівчинку, – ми студоват Карлова універзіта...

Від удару під дих хлопчина впав на коліна, закричала дівчина. Скінхеди зареготали.

– Зараз тебе навчать філософії, – червонопикий замахнувся.

– Досить, – з-за рогу вийшов Тома. – Облиши...

– Ти чо такий? – червонопикий обернувся, троє його дружків хижо заусміхалися.

– Хай тебе це не обходить. Я бачив досить дохлих нігерів і не хочу бачити того знову. Забираї свою кодлу і мотайте звідси.

Червонопикий раптом викинув праву руку вперед і в голові Тома наче розривався снаряд. Все поплило перед очима... Африка, кров, біль...

– Тобі треба було тихо пройти і ні в що не втручатись, дурню, ти зробив помилку...

Договорити скінхед не встиг. Рефлекси Легіонера підкинули Тому раніше, ніж червонопикий це зрозумів. Підсічка, поворот і п'ята бувалого миротворця з хрукотом проломила щелепу послідовнику доктора Сладка. Другого скіна Легіонер досягнув рукою, вломивши тому ніс у череп.

Підвезла нога, двічі поранена в Джибути і один раз на арені, вона просто не витримала. З прокльонами два інші нацики підскочили і почали гамсетити Тому ногами. Не перестаючи кричала дівчина. Маленький африканець вхопив урун і з усієї сили втатив одного нацика по спині, той як підкошений упав. Різанула вуха сирена поліцейського авто, напевні хтось із сусідів подзвонив.

Останній скінхед перелякано озирнувся і щодуху чкурунув до темного парку... – Africains? – Тома сплюнув в'язкий згусток крові.

– Oui! Merci, nous...
– Merde...

Його везли на каталці, неонові лампи на білі стелі миготіли і мінялись формами. Потім була темрява.

У «Зеленому Кракені» був звичайний вечір: кілька гостей грали в більярд, хтось просто пив пиво. Двері, скрипнувші, впустили нового відвідувача – у вибілілій камуфляжній формі зайшов Тома.

– Пиво, прошу...
Індіана вийшов з-за стійки і міцно обіняв його.

– Жиєш, воле... і наче б не схуднув.

– То все ті два чернохи. Тягали мені в палату кожен день всяку фуагру. – Тома зняківіло оглянувся, – Зара, на-певно, й сюди прийдуть...

КРАСО

Красімір був класичним роботягою, з довгими жилавими руками і вічно усміхненим обличчям. Він приїхав у Чехію в кінці дев'яностих, коли американці влучно поцілили бомбою прямо в його будинок біля Пріштини. З усієї його сім'ї залишилась тільки донька Росіца. Росинка...

Красо працював у своєму маленькому автосервісі. Працював на совість. Усі, хто в нього риختував авто, завжди радили його своїм знайомим. Кожного Красіміра зустрічав широкою помішкою, і в людини, що після аварії привезла в сервіс купу металобрухту, одразу з'являлася надія – не все так погано, все дурниці, зробимо. І він робив. І «Шкоди», і «Форди», і «Фіати», і «Мерседеси». Золоті руки Красо Бачева передбрали до шпентика тьму машин. Він міг залишитись у гаражі до ранку, якщо клієнт поспішав, і вдосвіта війшати на ще вчора купі залізячя, а нині – сяючому авто. Людина буде щасливою, якщо любить свою роботу.

Але понад усе він обожнював свою доньку. Росі, Росіца, Росинка з самого дитинства мала все, що могла мати дитина емігранта. Садочек, іграшки, платячка – все, і вона платила за це татові безмірною любов'ю. Красо приходив у «Кракен» звичайно в суботу ввечері. Індіана знав його звички і тримав для нього пляшку ракії, привезену водями автобусом з Болгарії. Так, Красо був болгарин, котрий оживився із сербкою і жив у Приштині. Попиваючи пахучу ракію, він міг іноді розповісти щось зі свого життя, про свій виноградник, про дві черешні і дві вишні, що росли в нього на подвір'ї, про роботу в дилерському сервісі «Фольксваген», де його навчили всьому. У нього був собака Джокер, який теж загинув від бомби. Але встиг витягнути

дитину з-під руїн перш, ніж стріха поховала всю його родину.

Ніколи Красо не нарікав на життя. Думано, що люди, які прийшли крізь пекло, цього не роблять – у них інша шкала цінностей...

– Там такий сміх вийшов. Ран'єл вчора привіз «Мондео» замінити амортизатори. Кажу, залиш до ранку, все зроблю. Він залишає, а тут через годину привозять точнісінько таке «Мондео», тільки розлуплене вщент. Якийсь молодик зробив ним просіку в парку.

Дерево зnis начисто. Просять познімати все, що може згодитись, і відвідувати на брукту. Ну я поміняв Ран'єла амортизатори, відігнав машину за гараж і дав на підйомник того битого. Підняв, знімаю кatalізатор, стійки... А тут вже ранок. Я виліз, сів у крісло трохи спочити, раптом чуло:

– Ооооо! Курва мама, йебен ті майку...

Оглядаюсь, сидить Ран'єл на бочці від мастила і лапає по диху...

– Матка боска, чо-сь уробіл з моїв лімузінов...

Кажу, дурню, там за рогом дивись...

Так він, крім грошей, ще притяг ящики пива і кіло мастики...

– Росі сьогодні вночі вже не плакала...

– Ось вчора приїхав знайомий з Австрії, каже, що ломузин зійшов під днищем. Підняли його на гевері, а там під вихлопною півень заплішений висить, головою об днище б'ється і гrimить. Кажу: «То де ти мародерив?» Відповідає: «А-а-а, майку ті небеску, то тому позавчора в Баварії за мною селяни бігли. А я то думаю, що за психи...»

– Росинці купив песика. Ну, тер'єр, такий смішний.

Граються цілими днями. Нянька в захвата...

– А раз приходить німець, каже: «Гріється мотор і капає з радіатора». БМВ таке

можуть. Дивлюсь, а в нього каменюка пробила радіатор, а ще поруч – скелет засохлого горобця. Кажу: «Ти перестань ганяти, як дурний, машина більше проживе...»

– Росі сьогодні самі одинички принесла. Розумниця моя. Давай ракії на мій рахунок...

– Приходить Карел, ну той товстий, що пошту розносить, каже: «Чи можна на велосипеда моторчик прикрутити, ось цей?» – і показує моторчик від млинця на каву. Відповідаю: «Можна, звичайно, ідеш, такий тобі пропелер в лиці, прохолода». Той каже: «Ні, я все підрахував, коли виїжджаю на горб біля Мотола, то мені не вистачає якраз так мало, як має той моторчик...»

– Росі вчора зайняла перше місце

в шкільній олімпіаді з англійської мови...

– Слухай, Арні, а що за Луганська бригада? З якого дідька я ім щось винен?...

Якогось дня Красо прийшов більй, як сніг. Замовив собі склянку ракії і зо дві години мовчки її пив маленькими ковтками, як людина, що самотужки вирішує найскладніше у своєму житті рівняння.

ТОЧКА НУЛЬ

ТЕКСТ: Артем ЧЕХ

Обкладинка книги есеїв.

Сучасний український письменник
Артем Чех (Артем Чередник) нар-
дився у 1985 році у Черкасах. Псев-
донім «Чех» обрав за шкільним
прізвиськом. Закінчив музичну
школу, в Києві навчався на соціоло-
га. У 2007 році з книжкою «Цього ви
не знайдете в Яндексі» став пере-
можцем всеукраїнського конкурсу
«Міський молодіжний роман». Ав-
тор 9 прозових та нон-фікшн кни-
жок. Головний редактор проектів
«94 дні. Євромайдан очима ТСН» та
«Війна очима ТСН». З травня 2015
по липень 2016 років служив у ла-
вах Збройних Сил України. З дру-
жиною Іриною Цілик виховує сина.

Збірка есеїв «Точка Нуль»¹ вийшла після тривалої паузи в літературній творчості Артема Чеха. Мобілізований у п'ятій черзі, пробув 13 місяців у війську, з яких 10 – на передовій, і тепер без пафосу – і надмірного натурализму, зі здорововою самоironією та відвертістю створює образ сучасного українського військового – не глибоко травмованого невдаху, розвчлененого обставинами, не ідеалізованого безстрашного епічного воїна, а героя нашого часу.

У психології є поняття «точка нуль». Це

той стан обнулення, під час якого людина звільнється від усіх думок, бажань, почуттів; нема ніякого вчора, нема ніякого завтра, є лише тут-і-тепер, є лише «я» в ньому. На «нулі», тобто передовій, де Артем Чех пробув десять місяців у лавах ЗСУ в 2015-2016 роках, здебільшого написана ця збірка щоденникових заміток на манжетах військової форми.

ТАБІР

Ми в'їжджаємо на територію занедба-
ного дитячого табору. Уздовж порослої
травою алеї стовбичать сухі бетонні скелети корпусів без вікон та дверей, схожі

на постапокаліптичні будови Прип'яті. Десь там, за корпусами табору та насадженнями тиса, ялівцю й шипшини, починається Азовське море. З берега видно Арабатську стрілку й острівець Азово-Сиваського природного парку. За два кілометри на північ – селище Фрунзе – так само вбоге й поїднене бідністю, як і більшість місцевих населених пунктів.

Табір. Наш новий притулок, безбарвна цитадель першої штурмової. Ми розбираємося по корпусах і займаємо кімнати. На безлико-бежевих стінах залишки дитячої творчості. малюнки, вирізані з паперу сердечка й зірочки, написи олівцем про вічну дружбу й невгасиму любов. заносимо ліжка, речі, вигрібаємо колоті кахлі та бетон, вимітаємо сміття, заживлюємо від генератора дроти «половки». Штрафники риоють нужники й вигрібні ями. Приїжджають місцеві на мопеді, роздивляються, знайомляться, запевняють нас у лояльності до «нової київської влади», пропонують привозити харчі й алкоголь, а тих, хто бажає, можуть відвезти до дівчат. Радять носити закрите взуття, бо гадюк тут більше, ніж на острові Зміїний.

Одразу перед корпусами розкинулося величезне прісне озеро. Охоронець дозволяє рибалити. Лише з вудками. Без вибухівки.

Починається новий етап. Здається, ми належимо самі собі, і жодне командування, вище за комбата, уявлення не має, де ми та що ми.

У перші ж дні один з офіцерів привозить до табору свого сина, хлопця років десяти. Рота розділяється на групи за інтересами. Одні годинами пропадають на риболовлі, інші – у Фрунзе. Дехто знаходить азовські «грязі» – лиманний мул, що аж ворушиться від кількості незвіданої живності, тільки-но зачерпнеш трохи тванюки в долоні. Вечорами влаштовуємо сафарі на змій. Їх сотні. Надвечір вони виповзають на своє полювання, знищуючи павуків і слімаків, руйнуючи пташині гнізда, заповзаючи до нашої кухні й ласуючи недідками.

З ними варто бути обережними. Кожен вихід до туалету може стати останнім. Їхні розміри вражают – до метра, а то й більше. Іноді вони вилазывають на стіни будівель, щоб прогріти свої холодні тіла, і звисають, ніби тропічні ліани.

Забуваючи про війну та службу як таку, відчуваю раптом легкість і щастя, ніби ці приазовські спека, сонце, дзеркальні коропи в озерах, бездіяльність і сонливість – продовження позаминулорічного відпочинку в Криму. Тут усім правлять порожнява й емоційна невагомість, і думки – ніби в ефірі, десь високо над хмарами, там, де боги їдять інжир та виноград і запивають кріпленою «Масандрою».

Автор під час презентації книги у книгарні «Є», Вінниця, серпень 2017. Фото: Книгарня «Є».

А зброя, здається, – лише прикраса, навішена на тебе, ніби парадна шабля. І нічні чергування – вечера, що плавно перейшли в розкурювання кальяну й довгі розмови про вічне до ранку, аж поки сонце зійде над Донбасом і Леонідович, командир четвертого взводу, покличе снідати.

ВІЙНА – ЦЕ НЕЦІКАВО

Війна – це нецікаво. І навіть коли говорять, що за тиждень ми маємо рушити на «передок», нам це нецікаво, ми про це мало говоримо. Пристріляти зброю так, відпрацювати якісь тактичні прийоми або просто потягати гантелі – із задоволенням, але говорити про війну не має ніякого бажання. Безумовно, кожен прокручує в голові ті чи інші сценарії, по крихтах збирає аптечку або «снаряжу», не виключаю, що хтось подумки складає заповіт.

Наш батальйон – по-літньому голий і по-партизанськи неукомплектований: не всі солдати мають достатньо одягу, більшість не отримувала зарплатні півтора місяця, до найближчого магазину – два кілометри, сигарети набули статусу твердої валюти. Сім'ї залишилися вдома, але їхні проблеми кочують за солдатами: безгрошів'я, хвороби, зради. Дехто навіть розлучається на відстані. Одне слово, війна – це нецікаво. Але воювати готові. Хоч босі. Аби швидше кинули туди. Очікування тисне ще більше. Усі відчувають небезпеку, що крадеться за тобою, немов вірний пес, але сприймають її жартома, не заморочуючись.

Треба – то треба. Здохну – то здохну.

Головне, аби сигарети були. І «мівіна». Війна – це нецікаво. Розповіді тих, хто вже цілувалися з нею взаємос, – такі самі буденні, як і розповіді про свої колишніх. Бійців більше цікавлять фінансові проблеми. Дехто починає збирати металобрухт: стара арматура, металеві листи, іржаві дроти. Кажуть, на «передку» за безпечення краще: там допомагають волонтери. Вода, сигарети, згущенка, нові берці, можливо, навіть, коліматорні приціли². А ще, поки є можливість, варто сходити на риболовлю, добити татуху, дописати оповідання. Поки є можливість, поки є час, поки є бажання. Солдатам війна не цікава, ще менше вона їм потрібна. Так само, як і їхнім сім'ям, мешканцям Донбасу, перехожим у великих містах, таксистам у провінційних містечках, хліборобам на Херсонщині, рибалкам на Одещині, вівчарям на погонинах, енергетикам із Рівного учителям із Ніжина, черкаським хімікам... Але ж комусь ця війна цікава? А головне, комусь вона потрібна?

ІМІТАЦІЯ

Лазурне Херсонської області. Нам залишили п'ять банок тушонки і дві хлібини. Охорона об'єкта, охорона себе, охорона «бе-ка»³, – сказав комбат.

– Зрозуміло. Зустрічає лейтенант Едем. – Це позивний? – цікавимося. – Це ім'я. Едем – контрактник із дитячим безбривим обличчям і рудою залисиною. – То що робити? – перепитуємо в Едема. – Головне, не напиватись, – просить

² Оптичний прилад із напівзеркальним склом, що дозволяє бачити прицільне зображення, накладене на поле зору.

³ БК – боєкомплект.

Автор під час презентації книги у книгарні «Є», Вінниця, серпень 2017. Фото: Книгарня «Є».

він. – Ну, ю охороняйте. Ось ці три сочки землі – ваші. Ті, хто тут стояв до нас, здається, охороняли лише свій запас алкоголю. Якщо він, звісно, у них був. Якщо в них узагалі було бажання мати бодай якийсь запас. Ми до справи підійшли відповідально й дещо театралізовано: караул, повний екіп, весь «бека». У разі чого – обличчям у землю. Є серед нас поціновувачі такого вирішення будь-якої проблеми. Хоча, як на мене, це не вирішує всіх проблем, але може додати заївих.

Ми стоямо на гівні, тобто біля очисних. Асенізатори щогодини проїжджають повз наш вагончик. ГАЗ-53 з пузатою сірою цистерною, доверху наповненою гівном, здіймає куряву, пригнічує, дратує. Звідки стільки? У такому маленькому містечку? Авжеж, курортний сезон – діні, чебуреки, молоде вино... Уночі стойті їдкі запах нечистот. Ден-

на спека плавить мозок, надокучають мухи. Над стелом хвилями здіймається гаряче повітря, ніби над газовою конфоркою. Сонний настрій не відпускає все відділення. Рятують холодні «Байкал» удень і «Жигулівське» ввечері.

Особливий резерв означає, що нами затикають дірки. По п'ять, шість, двадцять людей. охорона об'єктів, утримування тилових позицій, імітація служби. Мужики рвуться на схід, на передову. Сидіти в резерві соромно, гаяти час на бездіяльність – нерозумно. Дехто вигадує собі передову просто тут, керуючись внутрішнім болем, зневажаючи місцевих і не розуміючи цивільних. Можливо, є за що. Напевно, є свої резони. Ці «матрасники» не знають війни, вони ніколи не бачили трупів жінок і дітей, не чули свисту мін. Серед нас є ті, хто вже спробував війну словна. Ім особливо важко. За триста метрів від нашої позиції – на-

бережна. Там гуляють розігріті сонцем відпочивальники – у патріотичних футбольках, з дітьми, з коханками, підпиті недорогими коктейлями з навколошніх барів. Базар плавно перетікає в пляж – залюднений, брудний. З піску визирають голови креветок, пивні пробки, масний целофан. Від кількості негарних оголених тіл до горла підступає ранкова тушонка. Бігти звідси, бігти... Ми стоямо на гівні. Навколо – степ і кістяки недобудованих пансіонатів. Височла стерня проколює «крокси». Нудьга, спека, резерв. За тиждень ми жодного разу не скупалися в морі, проте щоночі, під час караулу, вдвигляючись у густе зоряне небо, ставимо собі незручні питання: навіщо ми тут? Невже всіх нас висмикнули із сімей, шахт, нічних клубів, городів і заводів заради того, щоб охороняти три сотки степу? Чому ми маємо сидіти поряд із контрактниками, для яких час служби конвертується в гроші? Звісно, командири втішають: ще повоюєте. Наприкінці серпня. Або у вересні. А поки тут. Набирається сил, вони вам іще знадобляться.

Дні спливають повільно, немов озерна вода. Удень – шорти й майка, уночі – форма та «розгрузка». Нарешті привозять частину зарплати: на столі з'явилися овочі, зелень, яйця. Ще є коробка печива від волонтерів, кава і чай від друзів. Дозріла алича. контрактники принесли риби – зваримо рибну юшку. На дрова для вогнища йде повалена обліхиха. Слухаємо популярні джазові стандарти, реп, Висоцького, Новікова. Так і служимо, тобто імітуюмо службу. Від набережної долинають звуки дискотек, на вогнищі доварюється каша, вагончиком гуляє гарячий протяг. Сонце поволі сідає за пагорб, що відгороджує нас від очисних. Дзижчати комарі, липнуть мухи. Ми лежимо на ліжках і мріємо про закінчення літа. Такого нового для всіх нас літа, схожого на сон, на довгий зимовий сон.

«ПІПІІІ, ЧЕХ»

– Chehu, а ти чого шаришся? – питает Саня, мій друг і командир відділення. А чим зайнятися?

– Іди в намет і пиши книжку. Це наказ. Раптом стало зрозуміло, що багато хто чекає на книжку від мене. І армійські побратими, і дехто з командирів, і ті, хто залишився по той бік армії. Їхні очікування VS моя відповіальність. Страх розчарувати. Боязнь не виправдати сподівань, щось пропустити, когось не згадати. Десь не дотиснути, десь перегнути. Напиши про весь цей долбоебізм, – каже «Кацо». – От зараз пиши, бо потім забудеш, засумуєш, згадуватимеш лише позитивне. Щоразу, коли відбудується

щось нерозумне, критичне, коли зашклює ідіотизм, а тупість вищого командування ллється через край, одразу чую:

– Ти вже написав про це? Хоча б у фейсбуці.

– А про мене, про мене напишеш? Напишу. У мене хороша пам'ять. Матеріалу вдосталь. Персонажі – колоритні, іх багато, іх стільки – аж злипається. Але вже чую нездовolenі відгуки, прискипливі зауваження: навіщо так про мене, навіщо так про армію? І навпаки: чому не про мене, чому не написав про той випадок?

Я пишу в телефоні. Замальовки, цитати, спостереження, дещо запам'ятовую, сортую, складаю на політичні. Але моя майже цілковита інтеграція до армії та її системи вже не дозволяє оцінювати ситуацію критично, бачити абсурдні або приголомшливи речі та явища абсурдними та приголомшливи. Те, що могло ввігнати в ступор або шокувати в цивільному житті, тепер я сприймаю як норму. Межі жорстокості невблаганно розповзаються, ніби акварель на картоні. Дедалі менше шкода людей, дедалі більше виявляєш черствість і грубість.

Сьогодні один боєць випадково наступив на кошеня, воно ще не померло, але було зрозуміло, що мучитиметься. Я спокійно взяв лопату й зі словами «пішли, закопаю» попрямував у поле. Уже потім усвідомив, що я був готовий добити нещасну тваринку. Жахнувся. Кошеня врешті віднесли до лікаря. Той вправив йому хребет. Здається, виживе. Цей невеличкий епізод раптом чітко пояснив мені, що із часом я навряд чи зможу адекватно написати про побачене та відчуте. Бути стороннім споглядачем не виходить: об'єктивність латентна, суб'єктивність – викривлена. Безумовно, я не припиняю дивуватися, злитися. Досі не сприймаю певні явища. Іноді одразу хочеться розповісти про пережите, розставити власні крапки над «і», але вчасно стримуюсь (іноді не виходить), щоб не написати зайного, щоб не нашкодити своїм, щоб банально не здати контуру чи не винести бруд із хати.

Утім, напишу. Потім: за рік-два-десять? Добре це буде чи погано – не знаю. Можливо, по-армійськи абсурдно, напевне, місцями по-военному жорстоко. Шок? Ступор? Не знаю...

ДОСКАКАЛИСЯ

Кожен стояв на Майдані за своє. Мій найкращий друг – за велодоріжки. Інші мої знайомі – за смузі та капкейки (перебільшую, звісно, перебільшую). У когось відхали бізнес і право вибору. Безпецено, були й ті, хто відстоював шкурні

інтереси, – принаймні таку оцінку деякі східняки дають Майдану як уособленню середнього класу та малого бізнесу. Ну, а я стояв за безвізовий режим із ЄС. Це був мій пункт, зумовлений пізньою ініціацією до світу європейського туризму. Тут, в армії, я зустрів досить мало майданівців і тих, хто підтримував революційний шлях. Більше тих, хто за стабільність. Долар по вісім – як мірило щастя. Чесний бандитизм миліший за ліберальний хаос. І для багатьох із них ми – ті, хто стояв і скакав, – достоялися й доскакалися. Політичний колапс, війна, бабусі, що вішаються через рахунки за газ, – результат наших «Бандуєт!» і «Україна – це Європа!». Смузі та капкейки? Тут над цим сміються. Як пояснити шахтареві з Дніпропетровської області або, скажімо, пасічнику з Вінницької, важливість наявності мандаринового смузі та чорничих капкейків у закладі під назвою «Пердімонокль»? Це смішно в цілому. Тут і розбиратися нема в чому. Не за це стояв Майдан. Велодоріжки? Потопаючи в багні та на минаючи прострочені консерви, вдивляючись у кalamутний і сирий простір, сподіваючись, що з молочної далини нічого не прилетить, дивно думати про велодоріжки та мріяти про новий синенький кріїзер. Більше наїї на те, що після війни буде чим крутити педалі старенької «України». Велодоріжки залишилися на Великій землі, а Велика земля – для білих людей. Точні не для нас. Поки що. І взагалі, для більшості бійців усе це невиразні дурість і примха. І мало не педерастія. «Тъху, людям жертви нічого». І не посперечашся ж.

Питання безвізового режиму – нецікаве якrudiment. Куди важливіший режим одностороннього припинення вогню. До речі, про більшість генеральських наказів ми дізнаємося зі стрічki новин. Тут я вже міг би сперечатися, гризти й доводити, що предмет спору – не предмет спору. Що Майдан саме за це й стояв, що безвізовий режим багатьох нашим розпліщає очі, підвіде до прекрасного, покаже красиве, дасть понюхати ароматне. Але теж аргумент: навіть на п'яцца дель Пополо свиня шукатиме лише жолуді. Та й приказка про козла та город якось перекриває мої сподівання. Ну, який безвізовий режим, коли тут солдати на передовій живуть, як за раннього Середньовіччя. Кажуть: «Скорі воші давитимемо і в кулаки кров'ю харкатимемо, а ти нам про красиве й ароматне втираєш». Погоджуєшся. Тут багато чого втрачає сенс. Особливо якщо півроку тому ти сам був столичним напівістлером, що мріяв стати талановитим, як Рембо, і красивим, як Рембо. І саме слово «смузі» викликає в тебе поблажливу посмішку, а манірність відвідувачів закладу

ДИВА НЕ СТАЛОСЯ

Усі, хто перебував на першій лінії оборони, підтверджать, що одна з найсильніших фобій у бійців – бути вбитими у своєму бліндажі. Варіантів багато. Від чеченців, що прийдуть різати сонних бійців, до закидання гранат у землянки. Ми теж відчуваємо це. Я маю на увазі – цей страх. Мало не щовечора, засинаючи, думаєш: а чи не стане ця ніч останньою? Якось воно не по-людські – померти беззахисним, отако-о, у трусах і майці, дивлячись сні про Велику землю, не маючи змоги дати відсіч, бо не братимеш же щоночі автомат до спальника. Хоча, зізнаюся, і таке трапляється. Особливо коли ти сам у бліндажі. Звісно, один-два штик-ножі під подушкою ми тримаємо постійно. Про всяк випадок. Цю історію мені розказали бійці нашого батальйону, які ще в серпні пішли на дембель. Був грудень чотирнадцятого, наші стояли між Волновахою та Маріуполем. Головним їхнім завданням було охороняти якийсь там міст, бо під ним заклали з тонну вибухівки. Коротше кажучи, у разі чого той міст треба було або відбити, або підрівати. І от у ніч на Миколая, коли одні стояли на постах, а інші відпочивали у своїх нірках, один боєць, чия дружина напекла пряників на всю роту, вирішив пройтися бліндажами й кожному солдатові під подушкою

ЗЛОБОДЕННЯ КРАСНОПИСЬМЕНСТВО

Один і малионків Андрія – сина Артема Чеха.
Фото із профілю письменника Artem Cheh у соцмережі «Facebook»

тиме йому за ризик? Я б теж не поїхав. Україна, Сирія, Афганістан, Південний Судан. Та ніколи в житті. Якщо я нічого не плутаю, Миколай нікому нічого не обіцяє. Тим більше, бути справедливим і безстрашним.

Хоча, зізнаюсь, я просив у нього дешо. Таке, чого не покладеш під подушку: порозуміння, справедливості, розуму (це вже від Сані Б.) і залізні хромовані гантелі по тридцять шість кілограмів.

ТУТ

Десь так я уявляв передову, читаючи Бикова або Сімонова: бліндажі, доти, окопи, польова кухня. Десь там, на тій висоті – ворог. Неодмінно щось планує. Обов'язково засилає диверсантів. Принципово підлій, жорстокий, хитрий. Не те, що наші прості хлопці зі щирими обличчями та незмінним почуттям гумору. Щоправда, гумор здебільшого чорний, а обличчя – щирі у своїй розгубленості. Тут – ми і наші копані помешкання й позиції, там – ворог. «Зеленко»⁴ шастають «deerge»⁵, знімаючи наші розтяжки і ставлячи свої; на їхній висоті – кулеметні розрахунки, міномети, особовий склад так званого ополчення...

Тутешній антураж – із тих самих «духопідйомних» книжок про велич дідівського подвигу. Тільки все це чомусь не романтично. Анітрохи не красива. І зовсім не цікаво. Не знаю, чим виправдовується біdnість армійського побуту, брак елементарних інструментів, байдужість командування, але поки самі солдати не подбають про найнеобхідніше, то ходитимуть вони своєю позицією як ілюстрація до «цілковитої зради» (принаймні в нашому випадку). Для старших офіцерів головне поставити галочку навпроти «каска», «бронежилет», «ІПП»⁶. Головне – ВИДАНО. Суміління чисте, статус учасника бойових дій заробляється, бабло крапає. А як там бабло, у-у... Стандартні схеми, прості, наче солдатські берці.

⁴ Місцевість із пишною рослинністю (військ. жарг.).

⁵ ДРГ – диверсійно-розвідувальні групи.

⁶ ІПП – індивідуальний перев'язочний пакет.

Уже на другий день перебування на нулі не бентежать постріли із суміжних позицій, а розуміння того, що будь-якої миті можеш загинути, стає навіть звичним. Усі довкола говорять лише про війну. Зброя, тактика, можливості сторін. До речі, щодо зброй. Її вистачає. Є чим. Безсумнівно, війна нестерпно набридла всім. І тим, хто відстоює по вісімдев'ять місяців під обстрілами, і тим, хто лише заступає на бойове чергування. Але готові стояти стільки, скільки буде необхідно (головне, розібратися – необхідно для кого). Посеред мишей та клопів, у землі та болоті, без води та електрики, без доброго алкоголя та сексу, з дешевими сигаретами, харчуванням суцільними жирами й вуглеводами та пранням раз на два-три тижні, плюючись від телебачення та висловлюючи своє невдоволення всіма: від комбата до президента. І стоятимуть на позиціях не заради них, а тому що інакше – ніяк. А як інакше? Щоправда, дехто із солдатів із перших годин перебування на позиціях навіть не виходить із бліндажів, добиваючи алкогольні запаси, придані ще на третій лінії оборони. Інші, обклавшись гранатами та набоями, перетворюються на вибухонебезпечних бовванів із глиняними обличчями. А хтось узагалі не доїхав до зони: ліг у госпіталь, став на ліжі або просто відмовився від служби в АТО. От і добре. Нам більше дістанеться цих сухих пагорбів Донбасу, яскравих сходів сонця, терпкого осіннього повітря, набоїв, тісніх, але надійних бліндажів, нічних годин у патрулі, сутінкових примар, що крадуться «зеленко», нервових кілометрів розбитими шляхами нульової лінії оборони, сухпайків, вирваних із боєм у начпрада, пакетиків кави «3 в 1», розеток для зарядки мобільників довкола генератора, питної води, що стала страшним дефіцитом, липкого павутиння та мишачого смороду і, врешті-решт, яскравих та страшних спогадів. Але це буде потім, колись, під час довгого їщаєвого життя після війни...

Празький творчий колектив «Джерело» набирає юнаків та дівчат віком від 6 до 30 років до танцювальної та вокальної груп. Заняття проводяться: П'ятниця 16-18 год. Неділя 11-14 год. за адресою: Будинок нацменшин (Dům národnostních menšin), Vocelova 3, Praha 2 (метро I.P.Pavlova) За детальною інформацією звертайтесь за телефонами: 736 643 170 (Наталя); 736 253 695 (Дара)

покласти по «миколайчику». Ця добро-зичлива сентиментальність мало не вилізла бійцю боком. Не складно згадатися, що цього солдата мало не зарізали свої ж – із переляку. У нас теж бувало: замполіт надумає о третій ночі зайти до тебе в бліндаж і сповістити якусь не надто важливу новину. На попередження: «Хто йде, сука? Стріляю!» ніколи не реагує. Траплялося, і стріляли. Щоправда, у стінку, щоб попередити. Якось я для себе наївно вирішив, що наш замполіт цієї ночі не одмінно ходить по бліндажах із якимись пакуночками. Ну, як так? За останні десять років жодного разу не було, щоб Миколай нічого мені не залишив (певно, це якось пов'язано з десятма роками сімейного життя?). І що тепер війна все спише? Е, Ні. Я на таке не підписувався. Уночі кілька разів я прокидався, засовував руку під подушку, очікуючи, що врешті там щось зашелестить. Але щоразу натикався на чорну порожню. «Може, думав я, Влад чи Саня здогадаються хоча б по шоколадці покласти? А потім думав: А сам? Сам здогадався? Сам поклав їм хоч щось? Ні? Вільно, солдат». Цього року Миколай оминув мене, як велиki ріki оминають гори. Він банально не доїхав на передову. Мабуть, за-сцяв. Я в цьому навіть упевнений. Кому захочеться йшати до Богом забутих земель вітати Богом забутих людей? Навіщо йому цей клопіт? Хто доплачува-

KLIKNI
A JEĎ

Download on the
App Store   Download on Google play

NOVÁ APLIKACE / NEW APP
ke stažení / to download

VOLEJTE
14222

Rozšiřujeme se!

Máš profesionální vystupování a rád řídíš?
Umíme to ohodnotit a nabízíme Ti výdělek až 5000,-/denně.

Budeš vozit pouze VIP klientelu na Letišti Václava Havla v novém luxusním voze.

Můžeš si vybrat pracovní poměr, který Ti vyhovuje HPP, ŽL, DPP.

Rádi u nás přivítáme začátečníky, které vyškolíme, přivítáme i profesionály.

Volej: + 420 733 618 027 email: topservice@taxi14007.cz

Переказ грошей в Tesco

**Надсилайте
гроші безпечно**

- Тепер швидше та на більшу суму
- Максимальна сума переказу - 50000 крон
- По всьому світу за декілька хвилин
- В супермаркетах Tesco - сім днів на тиждень

www.itesco.cz/moneygram/uk

TESCO

В залежності від періоду роботи супермаркету та відповідно до правових норм. MoneyGram та Globe - зареєстровані марки компанії MoneyGram. Всі інші торговельні марки є майном відповідних їхніх власників. MoneyGram International Limited - це авторизована платіжна організація, зареєстрована в Об'єднаному Королівстві під номером 3287157 з місцемебуванням на 2-му поверхі будинку на вулиці Королеви Вікторії в Лондоні, Лондон EC4V 4AB (UK) та керується Управлінням фінансового контролю. Tesco є агентом MoneyGram International.